

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

OLAV AHLBÄCK

Apokopen i de finlandssvenska folkmålen

Artikeln ursprungligen publicerad i
Studier i nordisk filologi 31–32
SSLS 299, 1945, s. 1–33

Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2015
ISBN 978-951-583-322-8

Apokopen i de finlandssvenska folkmålen.

AV OLAV AHLBÄCK.

O.F. Hultman formulerade 1894 (ÖD § 1, mom. 49) följande för hela det östsv. området gällande apokoperegeln: »Urspr. slutljudande ändelsevokal har bortfallit efter urspr. lång eller med svag tonvikt försedd stafvelse.» Denna regel lider — såsom Hultman noggsamt observerade — av många undantag i de finl.sv. målen. Dessa förklarade Hultman med antagandet av analogiska ombildningar inom paradigmen och inflytande från riksspråket. Så skulle t. ex. ob.sg. av långstaviga svaga mask. och fem. fått sin slutvokal återställd genom analogi med de kortstaviga svaga subst. Riksspråksinflytande skulle föreligga då ob.sg. av neutrala *ia*-stammar ofta eller alltid uppvisa *-e* i mNL vNL öÅB ÅL.

Riktigheten av den stränga formulering, som Hultman givit sin regel, har dragits i tvivelsmål av H. Geijer, som i anslutning till ett påpekande om överensstämmelsen i fråga om apokoperingen av inf. hos de uppsv. och sydfinl.-åländska dial. av B. Hesselman 1902 (Stavelseförl. s. 59) dragit upp paralleller mellan å ena sidan NL ÅB ÅL och det uppsv. området med villkorlig apokope och å andra sidan ÖB och de nordnorr. målen med ovillkorlig apokope (Tilljämn. s. 62 ff.).

En utredning av förhållandena i finl.sv. visar att detta uppslag är fruktbart. I undersökningen ha best. pluraler av subst. icke medtagits, emedan dessa komma att bli föremål för särskild behandling i annat sammanhang.

I. ÖSTERBOTTEN OCH SATAKUNDA.

De svagt böjda mask., som i regel, och fem. som alltid förallmänligt oblikformen i sg., apokopera ändelsevokalen i ob.sg. i sÖB från och med Ma i norr. I Klockarbacken i nMA och

Ahlholm i nPÖ uteblir apokopen. I Tk Lf Sb Sm Vb förekomma apokoperade och icke-apokoperade former om varandra. Bortfallet av slutvokal träffar både långstaviga och — analogiskt. — kortstaviga. De senare få vid apokope stamvokalen förlängd. I mÖB och nÖB förekommer ingen apokope hos svagt böjda subst. Några ortnamn bevara dock minnen av apokope, som inträffat i senare sammansättningsled, t. ex. *fossbakk* gård i Nb (Karsten Sv. bygd i ÖB II, 176), *digälmos* mosse i Or (a.a. I, 276), *donabakk* backe i Or (a.a. I, 502), *lillbakk* gård i Or (a.a. I, 505), *älskāt* udde, »skate», i Mm Österö (a. I, 479), *stoørkøll* och *pærrkøll* kullar i Vö (a.a. I, 523 f.), *äidisbakk* och *rībakk* gårdar i Kv (a.a. I, 502 o. 506), *norrskāt* och *sødærskāt* uddar i Kv (a.a. I, 478), *abbøfād* »flade» i Re (a.a. I, 212), *stoørmøs* och *ødmøs* mossar i Re a.a. I, 279 o. 283), *basskāt* och *brännskāt* uddar i Re (a.a. I, 479), *tjellbakk* gård i Kh (a.a. II, 91). Hultman antar att de långstaviga svaga subst. ljudlagsenligt förlorat slutvokalen i ob.sg och att denna i de fall, där den kvarstår, återinförts på grund av analog i med de kortstaviga orden. (FB s. 142).

Långstaviga svaga mask. som beteckna människor eller djur ha förlorat den slutljudande vokalen i ob.sg. och böjas numera som starka mask. Detsamma är fallet med trestaviga ord av samma slag. Detta kan ej förstås annorlunda än att ombildningen skett inom ett paradigm *orre*, *-i*: b.sg. *orren*, *-in* l.d. Här har med andra ord nominativen generaliserats eller vid tiden för apokopen varit den mest nyttjade formen. I övriga finl.sv. mål har utvecklingen varit densamma, ehuru apokopen till övervägande del uteblivit. Exx. från ÖB och SK: *gobb* *gøbb* 'gubbe', *poik* 'pojke', *finn* 'finne', *rÿss* 'ryss' (jfr NL etc. *rÿssä*), *oks* 'oxe', *orr* 'orre', *bagg* 'vallhjon', *ung*, *øng* 'unge', *abbø* 'abborre' etc. Till de hithörande trestaviga orden räknar jag också alla på *-are*. Huvuddelen av dessa ha animellt genus och de ha på grund av övervikten i antal dragit de övriga med sig. Exx.: *k`okkar* 'klockare', *dømar* 'domare', *dā`mästar* 'dalmästare', vid tjärbränning, *standar* 'ståndare', *stønar* 'stöd' etc. (b.sg. t. ex. *standarin*, *icke* **standaran* l.d.).

Det finnes dessutom ett rätt stort antal i nutida österbottn. starkt böjda mask. för vilka man kan förutsätta svagt böjda utgångsformer. Hultman har framdragit några sådana fall ur finl.sv. som bevis för att den ljudlagsenliga formen »räddats genom ordets ögg. till stark deklination, t. ex. v. Nyl. etc. *tūm* 'tumme', Pargas etc. *låkk*: fsv. *lokke* 'spindel', Vörå etc. *ām* 'ånga': sv. diall. *åmme*, got. *ahma*» (FB s. 143).

Man kunde vänta sig att finna exempel på samma företeelse bland de svaga fem. Sådana förekomma emellertid icke, och orsaken härtill är uppenbarligen den, att de starka och svaga fem. ha olika pluralböjning, medan de starka och svaga mask. ha samma ändelser i pl. Pl. *-or* hos de svaga fem. har sålunda skyddat mot övergång till stark böjning. Om däremot ett svagt mask. jämförelsevis sällan uppträtt i b.sg. (*-an*) men ofta eller oftast i pl., har övergången till stark böjning lätt kunnat ske. Exempel härpå erbjuda följande ord: *āng* m.1 'fin rottråd, rottåga; fin grodd ur potatis' Vb sÖB Kn (ÖO 1137 a, AE; jfr *anga* 'rottåga' Ki Hi, 'ljusveke' Vb, ÖO l. c, fvn. *angi* m. 'brodd'); *b̄rōōn* m.1 'blånad' Tk (ES); *bōnk* m.1 'bunke' Sm Sb Kn Sv Re Mm Pe Pu (OA, Vendell PPOb. s. 41); *bosk* m.1 'buske' Lf(OA), *f̄ōbosk* m.1 'vendelört' Re (SO II, 170 a); *hansk* m.1 'handske' Re Vö Pe Pu (OA, Vendell a.a. s. 125); *tjærv* m.1 'kärve' Kn Pe Ee (OA); *pinn* m.1 'pinne' Lf Tk Öv (ES, OA); *spō* m.1 'spole; hjuleker" Tk Pl Ma Sv Ee (SO II, 303 a, AA); *tīm* m.1 'timme' Nä Kn Ee Pe (EH, AE, AA, AF); *tūm* Lf Nä Öv Pl Ma Re Bj Kv, *t̄ym* Sv Je Pe Pu La Öj Kr Tj m.1 'tumme' (OA); *ving* m.1 'vinge' Lf (ES).

I och för sig kan ur pl. lösgöras en starkt böjd sg. utan att apokope behöver spela någon roll i sammanhanget, men särskilt i fråga om de sydösterbottn. fallen är jag benägen att räkna med att en apokoperad ob.sg. bidragit till att åstadkomma övergången. I Pedersöre-trakten synes apokope av ändelsevokal i senare sammansättningsled ha förekommit, och då de flesta av de därifrån anförda orden ofta stå i sådan ställning, kan apokopen också där ha bidragit.

En möjlighet som man måste ta med i räkningen är att apokopen måhända börjat så tidigt att generaliseringen av ackusativen ännu icke hade helt stadgat sig hos sådana sakbetecknande och abstrakta ord, vilka ofta stodo som subjekt eller subj. predikatsfyllnad, varför en eventuell apokope av nominativens ändelse i ob.sg. eller ofta förekommande ställning i b.sg. nom. kunde medföra övergång till stark böjning. En förutsättning härför är likvisst genomgående accent 1 också hos tvåstaviga ord. Denna förutsättning uppfylla de nutida målen i ÖB och SK. På detta sätt kan man måhända förklara ord som *faff* m.1 'falaska' Ma (OA; hit väl även *fāšk* n. ds. Pl mÖB nÖB, ÖO 180 b), *mōn* m.1 'måne' Lf Pö Vö Pe Pu (OA, Freudenthal Vöråmålet s. 99 b, Vendell PPOb. s. 247), *tjæ* o.d.m. 'tjäle' Ma Sv Re (OA); jfr även *timme* ovan. Särskilt intressant är det kortstaviga tjäle, som icke kan ha varit understarka apokope i vanlig mening. I detta fall går sannolikt den kastatböjningen tillbaka på b.sg. nom.

Ob. sg. av tvåstaviga neutrer på *-e* (*ia*-stammar) har överallt i ÖB och SK bortkastat ändelsevokalen. Uppgifter finnas som tyda på motsatsen, t. ex. *byffi* i uttr. skod *ōndan byssi* 'se under lugg' Or (Wessman Folkmålsstud. VI: Bidrag till känned. s. 11); *ēlsfōrā* n. utan pl. 'elddon' Or Mu Je (SO I, 149b); *hākti* nÖB, *-ā* mÖB 'fängelse' (SO I, 302 a); *hærȳtjā* n. utan pl. 'slödder' Re (SO I, 306b); *oōwæv̄i* n. utan pl. 'olycka, missöde' Or (SO II, 12 b; Freudenthal a.a. s. 139 b har *oōēvæ* n. 'våda, fara' för Vö och ÖO 683a ds. för Or Vö Pl Pö; jfr fsv. *ofäfle*, *uräfle* n. 'övermakt'); *pōsā* n. 'cunnus mulieris' Re (SO II, 76a; jfr *pjōs* n 'cunnus Kb, ÖO 701b; äldre **pȳs* av **pūsja*:- till stammen i påse, jfr uppl., gästr. etc. *pyssja* o.d. 'hora', varom Hesselman Vok. *i* och *y* s. 123 med hänv.); *værtsi* n. utan pl. koll. 'virke' nÖB (ÖO 1099a; från Vendell PPOb. s. 489, där det är försett med ant, »def.?»); *vistā* n. 'plats där man uppehåller sig för tjärbränning och annat skogsarbete' nÖB (SO II, 543a); *ostji* n. utan pl. 'åskkvalm' Pö (ÖO 1139 a); *ōwbō̄ā* n. 'skyddsmur bildad av landisen mot drivis, som upptornar sig vid ett fiskeläge' Re (SO II, 620b).¹⁾

Dessa och liknande exempel bero på missuppfattning av speciesformen eller i enstaka fall på sent lån från riksspråket (t. ex. *hākte*).

Svaga neutrer på *-a* (*ōga*, *ōra*, *hjärta*) förlora ingenstädes slutvokalen. Då dessa ord sakna kortstaviga paralleller, måste ändelsen — om apokope verkligen ägt rum — senare ha återinförts ur b.sg. Sannolikt ha då också de långstaviga svagt böjda mask. och fem. fått sin ändelsevokal från b.sg., varvid givetvis analogien med de kortstaviga varit av stor betydelse.

Adjektiven apokopera överallt i ÖB och SK ändelsevokaler i pl. av den starka och i sg. och pl. av den svaga böjningen (Vendell ÖO Översikt s. XXXVI ff.).

¹⁾ Jfr *ōbō̄* m. 'isvall, som uppkastas t. ex. vid öppna nordstränder av hård nordvind och bildas mest av issörja och vågorna som frysa' Bj, *obbō̄* m. Be och *obbō* m. Sv ds., *obbō* m. 'ismassa som stormen vräkt upp stränderna' Kn (Hummelstedt Budkavlen 1941, s. 12), *ōbō̄ar* m. pl. 'isstycken, som om hösten av havet uppkastas på stranden' Re (ÖO 1134a). Hummelstedt anser ordet vara »bildat på stammen **ubb-* med det i österbottniskt folkspråk rikt företrädda *ul* (~*ur*)-suffixet.» Beläggen med *ō* (delvis långt!) i ultiman visa dock, såsom redan Vendell insett, på en grundform **ā-bōrd* av äldre **a-byrdh* f. till *bāra*, jfr ångermanl., västerbottn., norrbottn. *ōbō̄* o. d. 'gröda' o. d. (Nordlander Multråordb. s. 157 a, Larsson Substantivböjn. i Västerb. s. 61, Pihl Överkalixmålet I, 159, Rietz s.1 b). Beträffande förledsförkortningen, konsonantgeminingen och ombildningen av ultimans vokal kan hänvisas t. ex. till Pl *spissu*, Sv *spissō̄* 'spisöl' (SO II, 300 b; OA).

Komparativen på *-ane* (Hultman ÖD § 1, mom. 64) har överallt där den förekommer i ÖB, nämligen fr. o. m. Nä i söder t. o. m. Vö i norr, förlorat det slutlj. *-e*, t. ex. starkan 'starkare', fatian 'fattigare'.

I SK Sb Lf uppträder *-are*, som i Lf är apokoperad till *-ar*. I nÖB fr.o.m. Or i söder förekommer *-are* eller *-ari*. Formerna på *-are* etc. ha enligt Hultman troligen inträngt från riksspråket. »Invärkan från detta håll antydes i hvarje händelse af den i strid med den östsv. apokoperingslagen stående slutvokalen.» (FB s. 155).

Orsaken till utbytet av ändelse synes mig vara att söka i förekomsten av ändelsen *-a(n)* hos sg. mask. av adjektivens starka attributiva deklinationssystem. I mÖB förekomma enstaka ord på *-an* i denna ställning (jfr Hultman FB s. 154, ÖO Översikt s. XXXVI, SO I, s. XXIX), men regelbundet uppträder den först i Mu och därifrån norrut, m. a. o. just i de trakter i nÖB där komp. *-are*, *-ari* råder. I Sm? Sb Lf Tk Nä böjas adj. i sg. mask. i stark attributiv böjning likaså t. ex. grannan 'grann' o.d. Komp. på *-ar(e)* ha vi i SK Sb Lf, men icke i Nä.

Före apokopen voro sg. mask. grannan och komp. **grannane* el. d. väl särhållna, men när slutvokalen i komp. föll, uppstodo olägenheter av homonymien. Lösningen blev olika i olika trakter. Sg. mask. *grannan* i det starka attributiva systemet tyckes ha bibehållits på orter där den stöddes av nybildningen sg. fem. *grannōn* (sÖB) eller *granni(n)* o. d. (nÖB) (ljudlagsenlig form *grann*, se Hultman ÖD § 1,63), medan komparativen ombildades efter riksspråkligt mönster, måhända så sent att apokopen icke mera verkade. På orter med böjning sg. mask. *grannan*, sg. fem. *grann*, undanröjdes den mask. formen *grannan* (nu *grann*), medan komp. *grannan* bibehölls. Detta resonemang stöder sig på faktum, att medan mask. former på *-an* av det starka attributiva systemet såsom ovan nämnts kunna påträffas i enstaka fall i mÖB, har ingen motsvarande feminin form på *-ōn*, *-in* antecknats i dessa trakter.

Adverbena ha regelbundet apokoperat slutvokalen, t. ex. *häim* 'hemma', *räi* 'redan', *all* 'allra', *äink* 'enda', *o-grūv* 'framstupa', *o-ēnd* 'på ända' etc.

Långstaviga verb förlora i infinitiv *-a* överallt, de kortstaviga analogiskt i SK sÖB mÖB (t. o. m. Or i norr). Detsamma gäller 2 sg. imp. Kortstaviga pres. konjunktiver på *-i* förekomma i enstaka fall över hela området. Pret. av alla svaga konjugationer och pres. ptc. förlora regelbundet ändelsevokalen.

De tvåstaviga kardinaltalen *fyra*, *åtta*, *nio*, *tio*, *elva* förlora slutvokalen i SK och sÖB (t. o. m. Ma i norr), ord-

ningstalen apokopera överallt; mÖB nÖB fyra etc. bero väl på riksspråksinflytande.

Apokopen i SK och ÖB är sålunda ovillkorlig och undantagslös så när som på: komp. på *-are*, som enligt framställningen ovan är en nybildad form; kardinaltalen *fyra* etc. i mÖB nÖB, som äro påverkade av riksspr.; de mask. och fem. *n*-stammarna i mÖB nÖB och de neutrala *n*-stammarna i SK ÖB, vilka synas ha fått ändelsevokalen återinsatt ur eller möjligen bevarad under påverkan av den bestämda formen i sg. Mest konsekvent genomförd är apokopen i SK och sÖB. Från Lf och Tk t. o. m. Ma utgöra de neutr. *n*-stammarna de enda undantagen.

II. NYLAND, ÅBOLAND OCH ÅLAND.

I NL ÅB ÅL har apokopen i allmänhet en helt annan karaktär än i SK ÖB, i det den i hög grad påminner om förhållandena t. ex. i Uppland, där apokopen är villkorlig, d. v. s. beroende av ordens ställning i satssammanhanget (jfr H. Geijer Tilljäm, s. 50 f.). Ovillkorlig apokope förekommer i den nutida nyl. och åbol. endast i Iö Ho Ko Na och i öNL. Pa Fb ha vacklande former.

Mest oberoende av ställningen i satssammanhanget synas substantiven och vissa adverb vara.

De långstaviga mask. och fem. *n*-stammar, som ha *-an*, *-on*, *-ön* i b.sg., bevara städse sin ändelsevokal, likaså de neutr. *n*-stammarna. I Iö apokopera dock långstaviga sv. mask. och fem. i ob.sg. på samma sätt som som i målen i sÖB (V. Solstrand Sv. stav. förl. s. 38). De långstaviga svaga mask., vilka generaliserat nominativen i sg., d. v. s. person- och djurbeteckningar, förlora slutvokalen i Iö Ho Ko Na. I Pa råder vacklan sålunda att *-ä* bibehålles t. ex. i *fongä* 'fånge', *grannä* 'granne', *hærrä* 'herre', *boöndä* 'bonde', *gobbä* 'gubbe', *baddarä* 'baddare, kaxe', medan *fiändä* 'fiende', *oksä* 'oxe', *skiparä* 'skeppare' ha sidoformer utan *-ä* (Thurman Pargasmålet s. 92, 148 f., 151). I Fb och socknarna i östligaste NL förekomma likaså apokoperade ord vid sidan av icke-apokoperade.

I ÅL öÅB NL (med de nyssnämnda inskränkningarna) ha hithörande ord vanligen kvarstående ändelsevokal, t. ex. *böllä* Ky Sj vNL Hi, *bölli* öIå Db, *pölli* öNL Si 'ungtjur', vNL även 'dumhuvud' (ÖO 97 a, SO I, 95 b, Wessman Lab. vok. I, 132; ang. etym. se sistanf. st.); — *bässä* 'gumse' Mö Li mNL Ky vNL Ka Hi Ki Pa Vå Su Fi (Tjudö) (Zetterholm Dialektgeogr. unders, s. 78, BM, ÖO 116 a, VS, SA; ang. etym. se Zetterholm

a.a. 61); — *bōndi* St Db ölä, *bōndä* Mö Li Pä Bo Si Ky Sj vlå Sn Ka Po Te, *boōndä* Hi Df Vf Ki Pa, *bōndä* Bö Ku Kö Sa Jo Fi Vå Su 'bonde' (OA); — *farrä* 'fargalt' Fö vÅL Vå Su (ÖO 183 a, SA; jfr ä. nsv., sv. diall. *farre*, se SAOB F 303, SEO² s. 200); — *finni* St Db, *finne* Hi, *finnæ* Mö Bö, *finnä* Li Pä Bo He Es Ky Iå Sn Ka Po En Te Vf Df Ki Pa Ku So Kö Lu Le Jo Ge Ha Ec 'finne' (OA); — *granni* St Pä, *grannæ* Mö, *grannä* Pä Li Si Ka Te Ku Ge 'granne' (OA, Be); — *gōbbä* NL (allm., Nyl. I, 75 a), *gōbbi* Py St, *gubbä* Li vPä Mö Bo Si Su Sa Fi, *gubbi* Li öPä Lt sSt, *gobbi* Py St Lt Db En, *gobbä* Bo Si Ky Es Sj Db Iå Sn Ka En Po Te Br Fb Vf Df Ki Pa Bö Ku Fö Kö Vå Le Lu Sa Ge Fi Jo Ha Ec 'gubbe' (OA, Wessman Lab. vok. I, 19); — *jättä* 'jätte' Mö Si NL Fb (OA, Nyl. I, 100 b); — *kolli* 'hanne av katt eller björn' NL (SO I, 393 b; av fi. *kolli* 'löpsk katt l. hund'); — *kūsä* 'den förnämste, rikaste, dugligaste i hopen' Vå Su (SA), *fasakūsä* 'buse' Ki (VS, ÖO 184 a; se SEO² s. 528 b, SAOB K 3277); — *orri* St, *orræ* Mö, *orrä* Li Pä Bo Sn Df Ki Pa Bö Ku So Kö Jo (OA), *orrä* vÅL (Wessman Lab. vok. I, 224) 'orre'; — *oksi* Py Lt, *ōksi* St, *ōksä* Py Lt St Li Mö Pä Bo Si He Es Fö Le Su Fi, *oksä* Py Lt Mö Bo mNL Ky Iå Ka Sn Te Vf Df Ki Pa Bö Ku Fö Lu Sa 'oxe' (OA; Wessman Lab. vok. I, 87); — *poitji* Py St Lt Li Pä Iå Sn En Po Te Fb Hi Vf Df Ki, *poiki* Mö Bo Si He Es Ky Sj Db Ka Sn Po Te, *poikä* el. *poitjä* Bö Ku Kö Le Lu Ec 'pojke' (OA); — *starrä* Bö Fö Kö Vå vÅL 'stare' (SO II, 320 b, V. Solstrand Sv. stav. för-längn. s. 37, SA; jfr Bj Sv *starr* m. 'stare'; se SEO² *stare*); — *unji* St Lt Li Pä, *undji* Lt Li, *ungi* Mö öBo, *ōngi* vBo Si mNL vNL Fb Pa Na, *ōndji* Py St Fb Df Vf Ki, *ungä* vÅL 'unge' (OA, BM, Nyl. I, 262 b, Wessman Lab. vok. I, s. 195).

Också trestaviga mask. På *-e* förete i stor utsträckning ändelsevokal, t. ex. *abbori* St Db, *abborä* Mö Li Pä Bo He Ky Sj Iå Sn Ka En Po Te Bö Ku Lu Vå Su Sa Fi Ge Ha Ec 'abborre' (OA); — *arvindji* vNL, *arvingä* Vå Su, *arvingi* Si 'arvinge' (Nyl. I, 5 b, SA, VW); — *bōnhōling* l.-*indji* l. *-inji* 'barnskötare l. -sköterska' vNL (ÖO 34 b), *hōling* l. *hōlindji* l.-*inji* vNL, *ōlnji* Ka Sn 'herde, vallhjon' (ÖO 389 a; fvn. *hirōingi*, fsv. *hirþingi*, *hyrþingi*); — *ærvinji*, *hærvinji* 'telning, växtskott' Iå Ka Sn Hi Ki (ÖO 1149 a; jfr fvn. *erfingi*, fsv. *ærvinge* 'arvinge' och nyl. *ärv-sä* l. *-si* 'upp-skjuta många strån från samma rot (om säd)' ÖO 1148 b, SO II, 598 b). Orden på *-are* ha likaså vanligen bibehållen slutvokal. Bortfall uppträder dock åtminstone i Py Fb, sporadiskt även i Te Pa.

I flere ord som beteckna levande varelser är ett *-e* sekundärt tillfogat, t. ex. *bīä* 'bi' Pa (ÖO 45 a); — *bōä* i uttr. som *tjimit-bōä* 'kimitobo' Te (likn. uppteckn. i Lt He Es Ka; OA; jfr dock fsv. *-boe*, fvn. *búi*); — *frassä* 'katthanne' Hi Ki ÅL (ÖO 230 a, SO I, 188 a; jfr fvn. *fress* m. o. sv. diall. *fress*, *fräs fräse* m., no. *fross*, *frøs* m. 'hankatt', varom se SEO ² 209 b under *filfras* och SAOB F 1415); — *kollæ* 'hanne' Bö (SA; till *karl*, jfr *kōl* Kb, *kō* Na Ko Ho La Kr 'hanne av sjöfåglar' ÖO 423 a); — *kattä* (~*katt*) 'katt' Te (BE); — *kōndä* 'person, ung man, »kis»' mNL vNL; — *rÿssä* Lt Mö Li Pä Te Df Ki, *rÿssi* St, *ryssi* Db, *ryssä* He Es Sj Iå Ka Sn En Po Ku Vå Su, *risse* Bö Jo 'ryss' (OA); — *sippä* 'kalv' Fö Jo Sa (SO II, 162b; jfr Hi Vå Sa ÖB *sipp* m. 'kalv' ÖO 793 b, SO II, 162 b); — *fyttä* (~*fytt*) 'skytt' Te (BE); — *sværissvänski* 'sveriges-svensk' Si (VW); — *tōppä* vNL ÅB (»passim i båda » ÖO 1051b) Si Es Ki, *tōppi* Iå (OA) 'tupp'.

Till dessa ansluta sig följande ord i fråga om vilka det stundom är svårt att avgöra, huruvida *-e* är ursprungligt eller sekundärt: *all* 1. *allä* 'alfågel' Ki (VS; se Lidén Ark. 13, s. 31 och SAOB I, 972); — *bibbi* 'gubbe' He (barnspr.; ÖO 44 b); — *ūtbygggi* 'person från en utby' Sn En (SO II, 501 a); — *faijä* S i 'kaxe' (VW), Ki 'far, husbonde' (VS) (till *far*, *fader*); — *faṣṣæ* 'far' Vå Su (SA; jfr öbottn. **farse*, **fars* 'farfar'; sv. *far-sin*, *farsa*, *morsa*, Brate Ark. 16, s. 166, Ågren Best. slutartik. i sv., s. 25); — *fjädđji* 'tasker' Iå (ÖO 198 b; Vendell hänvisar 1. c. till no. *fjægg* m. 'pusler'); — *frattä* 'förtrolig kamrat' Br (ÖO 230 a); — *glōffä* He Iå, *g'ōffi* Ki, *g'ōffä* Fö 'storätare' (ÖO 274 a; jfr södermanl. *gluffi* n. ds. Rietz 199 a, Weste *gluffi* m. l. n. 'glouton' (hos Vendell i ÖO 1. c; jfr SAOB G 590); till sv. diall. *gluffa* vb., se SEO ² under *glufsa*); — *grottæ* 'jättestor och stark man' Vå Su (SA; till adj. *grott* 'grovlemmad, grovt byggd' etc., SAOB G 971 o. Bergroth Finlandssv. ² s. 315); — *grōssä* 'öknamn på en stor och grov mansperson' vNL (ÖO 293 b; jfr no. *gruss* och *grusse* m. 'en grov-kornet, ru, barsk og frastødende Person' Ross 278 a); — *jyssä* nom. pr. 'Johannes, fi. Jussi' Ki, *lillpikujyssä* 'benämning på lillfingret' i barnspr. Ki (VS, ÖO 550 b), *vargjyssä* 'varulv, människa i varghamn' Te (BE); — *knattä* 'småväxt karl, gosse, djur' vÅL (ÖO 456 b; se SEO ² 478 a och SAOB K 1580); — *maffä* NL Fb Ki Hi Vå Su vÅL 'kaxe', öNL 'grobian', NL Na 'i allmänhet ngt utmärkt' (mest i bsg.; ÖO 590 b, SA; jfr adj. *maffig(ær)* 'övermodig, stormodig' Helsingfors-trakten, finl. riksspr.); — *mirrä* 'katt' NL Ki vÅL (ÖO 606 b; *mirr* ds. vNL; se SEO ² 650 a *miss(e)* 'smeknamn för katt'); — *mossä*,

mæssä (-i) 'katt' Iå (ÖO 616 b); — *mølli* Ky Sj, *mullæ* Vå Su 'tjur, tjurkalv' (ÖO 619 b, SA; jfr östgöt, *mulle* m. 'tjur' Rietz 447 a och fsv. *mulla* vb. 'mumla': *ganga mullandä som annar thiwr* Al. 7140, Söderw. II, 64b; jfr Wessman Lab. vok. I, 133); — *nassä* 'svin' NL, Na i sht 'galt' (SO I, 550 b, KP; sv. diall. *nasse* 'liten gris, lockord för svin' Rietz 462 a, jfr SEO² 691 b); — *vīka`nahtä* o. *sjä`anahtä* 'sälhanne' Na (ÖO 1103 a, SO II, 168 b; jfr *natt* f. Ru och *nattarä* m. Iå 'liten säl' ÖO 640 a); — *nissä* 'hanne av sjöfåglar' Ki (VS), *prakk-nissä* 'hanne av prackan' Hi (BO); — *pydæ* 'pys' Vå Su (SA); — *sjassä* 'lat, oordentlig karl' Br (SO II, 165 a; jfr ÖO 795 b *sjassa* vb 'vara lat l. håglös l. snuskig'); — *stallsä* 'stallfogde, hästskötare' Br Te (OA, BE); — *stombä* 'stum person' Fb (ÖO 956 b; anal. till sv. *dumbe*, Vendell l. c).

Också trestaviga ord av samma slag finnas, t. ex. *armlindji* l. *-inji* 'usling stackare' vNL (ÖO 17 b med hänvisningar); — *botninji* 'österbottning' vNL Fb Hi Ki (ÖO 72 a, VS);- *būdingä* 'övermodig, skrytsam person' Fö (ÖO 95 a; jfr *būdas* vb 'uppträda sturskt, »föra bud» mNL och *būdisk* adj. 'övermodig, skrytsam, stursk' NL, ÖO 94 a, 95 a); — *bōlindji* l. *-inji* 'stark varelse, bjässe' Po Ka Sn Iå (ÖO 108 a; till sv. *bol*, *bål* 'stor, duk-tig, präktig', se SEO² 119 a *bålgeting* etc. och ÖO 107); — *äin-bällinji* 'hanne med en testikel' Hi Ki (ÖO 173 b; nyl. *äin-bälling* ds.); — *domb`ingi* Fb, *dōm`inji* Hi Ki 'dumhuvud, dumbom' (ÖO 151 b; nyl., öbottn. *dumbling* ds.); — *dyöing* l. *-inji* 'person som är nära döden; vålnad, gengångare' Ki (ÖO 164 b; jfr nyisl. *daudingi* m. 'Dödning', no. *dauding* m. ds.); — *äländingi* 'svag stackare' Te (BE); — *framfūsing* l. *-indji* vNL, *framfoωsinji* Hi Ki 'framfusig l. näsvis person' (ÖO 227 b; se SEO² 234 a *framfusig*); — *gūdingæ* »gudunge» Vå Su (SA; se SEO² *gudunge*); — *tōking* l. *-inji* 'toket, tok' vNL (ÖO 1022 b); — *vildingi* 'vildhjärna, vildbasare' Te (BE); — *äffsinji* 'sista barnet' Ki (VS; se SEO² *äfsing* 'överbliven och avklippt trådände av varpen i en väv').

Även ord med suffixet *-il* kunna erhålla ett *-e*, t. ex. *bōbilä* 'dumhuvud' Li (BM); — *bōrvilä* 'dum, trumpen karl'; skämts. ben. på kärnstaven Te (BE); — *bānjil*, *-ilä* okv. för en som slänger med kroppen under gåendet En Po (SO I, 109 b); — *hōndil*, *-ilä* 'hund' Te (BE); — *orvilä* 'örfil, »orre» Iå (SO II, 8 b); — *ωksporvilä* 'ungtjur; grovhuggare' Pä (G. Lundström Nyl. syntax, s. 65); *rōnilä* 'fargalt' Li (BM); — *tirilä* 'kärnstav' Te (BE).

Pejorativerna på *-us* förekomma också utvidgade med *-e*, t. ex. *danglusä* 'slö, hållningslös person' Li (BM); — *fjäskusä*

'fjäsker' Li(BM); — *rojsōsä* 'snuskig person' Sj (SP); — *statōsä* 'stackare' Sj (ÖO 934 a); — *tassōsä* 'landstrykare' Bo Ky Sj (ÖO 1007 a).

Slutligen må nämnas orden *doktorä* 'läkare' Iå (OA) och *stavōrä* 'stör, stav' Ka (RL).

I flere fall finner man dock att ett ord med bevarat -e inom samma socken kan uppträda utan -e, liksom också att gamla *an*-stammar nu uppvisa endast stark böjning, t. ex. *norrbygg* Si He 'invånare här i Norden' (SO I, 560 b; jfr *nōrdbaggi* 'invånare i norra Sibbo; invånare i socknar norr om Sibbo' Si och sv. *norrbagge*, öknamn på norrmännen, SEO ² 706 a); — *bass* 'gumse' Ka (SO I, 39 a; av ett *bassi* = sv. diall. *basse* 'gris; stor ox; bjässe, tölp' Rietz 26 a, no. *basse* 'et stort og triveligt Dyr; ogsaa en stor og stærk Karl' etc. Aasen 43 b; SEO ² 57 a); — *būs* 'buse' vNL (Nyl. I, 28 b: »brukas häst i sing. och menas då med *búsn* vanligen ett spöke eller hin onde»), *klōbūs* 'skinnare; flåbuse' Si mNL vNL Na (ÖO 449 b, SO I, 373 b; jfr *hambūs* 'hamnbuse' i lägre finl.sv. stadsspråk (H:fors ¹), Vasa), *hamnbus hos* Bergroth Finlandssv. ² § 60); — *bäss* 'gumse' öNL Fb Na (ÖO 116 a; jfr ovan s. 6; ordet uppträder som efterled i en mängd sammansättningar och då ofta apokoperat, t. ex. *tjærrbäss* 'snöripa' Te (BE), *skōksbäss* Te (BE), *skōksbäss(ä)* NL Fb, *skoōksbäss* Hi Ki Pa, *skōsbäss* St Sn En, *skōksbäss* ÅL 'fästing' (ÖO 817 b, SO II, 195 b); — *fisktjūs* Ec ha (ÖO 192 b), *fiskjūs* Hi (OA) 'fiskgiuse'; flere ssgr med -*gobb* o. d., t. ex. följ. från Te: *jōrdgōbb(ä)* 'ollonborrlarv', *jōrdagōbb* 'gubbe som arbetar med jorden', *lōgōbb* 'gubbe som arbetar i logen', *stōrgobb* 'hög herre' (alla BE); — *jätt* 'jätte' Iå (SO I, 335 b); — *kaks* 'kaxe' NL (Nyl. I, 101 b); — *kūs* Fb, *fasakūs(ä)* Ki 'buse' (ÖO 509 b, 184 a; ofta i b.sg. i bet. 'fan'); — *lokk*, *lōkk* 'spindel' NL ÅB ÅL (ÖO 557 b, Wessman Lab. vok. I, 75, jfr fsv. *lokke*, sv. diall. *locke*, SEO ² 584 b; uppträder som förled i flere ssgr); — *pojck* 'pojke' öNL (Nyl. I, 174 a; som förled i flere ssgr).

Av exempelsamlingarna framgå följande fakta: a) ett stort antal två- och trestaviga *an*-stammar, som beteckna levande varelser, ha i nutida mål ett slutljudande -e; b) flere urspr. starkt böjda ord, för det mest person- och djurbeteckningar, ha numera ett -e tillagt; c) ett antal ord, som beteckna personer eller djur och som äro urspr. *an*-stammar, uppträda nu antingen genomgående utan -e eller omväxlande med och utan -e.

¹) Meddelat av prof. Rolf Pipping; uppg. för Vasa av OA.

Hultman har icke uttryckligen tagit ställning till frågan om hur dessa fakta ang. svaga mask. På *-e* skola tolkas. Närmast tillämplig är § 4,9 i ÖD, som lyder: »Den ljudlagsenligt (§ 1,49) apokoperade ändelsevokalen i obest. sing. af svagt böjda substantiv med urspr. lång rotstafvelse har — [utom i sÖB] — blifvit återstæld genom en från plur. och best. sing. utgående analogibildning efter de kortstafviga svaga substantiven.» De kortstaviga svaga mask., som skulle kunna bilda anknytningspunkter för analogibildningen i detta fall, äro så få att man icke kan anse att de haft någon egentlig betydelse. av vanligare ord kunna nämnas *hari*, *hani* och *bisi* 'gubbe' i öNL och Fb och endast *bisi* i mNL vNL öÅB. I ÅL har jag antecknat *härä* i Ha och *svijjä* 'svege, hövidja' i Ec. Utgångspunkten för analogibildningen vore enligt Hultmans regel i detta fall b.sg. I NL och öÅB är emellertid artikelns vokal synkoperad efter alla tungspetskonsonanter och i öNL och delar av vNL och öÅB även efter läppkons. I mNL, delar av vNL och i Ko har — förmodligen rätt sent — en »svarabhaktivokal» *-ä-* utvecklats mellan labialerna och artikelns *-n*. Efter *k* och *g* har artikelvokalen möjligen alltid kvarstått i form av ett *-i-*. I vNL (från Br till Sj) har ob.sg. accent 2 (*gòbbä*), men b.sg. alltid accent 1 (*góbbän* 1. *góbbn̄*, *óksn*, *póitjin*). Artikelsynkopen och accentomkastningen kunna icke tolkas som bevis för att ob.sg. varit apokoperad och att acc. 1 därifrån överförts till b.sg., varefter artikelsynkope skulle ha inträtt i analogi med de starka substantivens b.sg., ty båda företeelserna kunna förekomma i de uppländska och sörmländska målen (se t. ex. Hesselman Stud. i sv. formlära I, SoS 1911, s. 128 f.; Kock Sv. Ljhist. V, 128 f.; T. Ericsson Grundlinjer s. 68). Ett sådant antagande skulle dessutom nödga oss att förutsätta analogisk accent också i den nutida tvåstaviga ob.sg., vilket skulle leda till konstaterandet av analogisk accent i både obest. och best. sg., i båda fallen motsatt den som man väntade sig.

Slutvokalen i *oksä*, *gobbä* etc. kan icke härstamma från en ynkoperad b.sg. Frågan blir då hur gammal artikelsynkopen kan antagas vara. Hesselman ansätter den till senare medeltiden (a. arb. s. 169; obs. dock *Da bon* 'bonden'(?), se P. Envall Dala-bergslagsmålet s. 19). Mycket äldre är väl knappast apokopen. Men också om så vore, återstår en svårighet. I ÅL är artikelvokalen i mask. alltid *i* och intet skäl finnes att antaga att den icke av ålder haft samma kvalitet. Nu heter det emellertid med ofullständig vokalbalans *gobbä* : *gobbin*. Då vokalbalansen med visshet är äldre än apokopen måste slutsatsen bli att *-ä* i *gobbä* är ursprungligt. I nyl. och åbol. skulle lånet av artikelns

vokal till ob.sg. ha kunnat ske under den mellanperiod, då den från *i* försvagats till *ə* l. d., innan den slutligen bortföll. För ord med stamslut på palatal konsonant gäller emellertid icke detta resonemang, emedan dessa i öÅB NL antagligen icke alls synkoperat artikelns vokal.

Invändningar kunna göras även mot en förklaring enligt vilken de ifrågavarande orden skulle ha fått *-e* efter riksspråkliga mönster. Den kan skenbart synas tilltalande: grupp *c* skulle företräda den ljudlagsenliga utvecklingen, grupp *a* de fall där riksspråksinflytandet gjort sig gällande, grupp *b* »hypersvecismerna».

Slutljudande *-e* påträffas endast i ord som beteckna levande väsen — detta gäller också de ord som ha »falskt» *-e*¹⁾ och man frågar sig, varför det hsv. *-e* insatts endast i sådana ord. Ett »falskt» *-e* borde naturligtvis kunna insättas också i ett sakbetecknande ord. Man skulle också vänta sig att svaga mask. på *-a* skulle ha fått detta ersatt med *-e*, något som emellertid aldrig förekommer. Flere dialektord med *-e* äro äkta *an*-stammar; de av dem som saknas i riksspråket, skulle enligt denna uppfattning ha »falskt» *-e*.

Ingendera av dessa teorier kan ge en enkel och tillfredsställande förklaring av problemet. det synes mig däremot vara fallet med följande förslag. Ändelsen *-e* kvarstår västerut ljudlagsenligt och har med tiden kommit att uppfattas som ett ordbildningselement för ord, som beteckna levande varelser av manligt kön. Den gamla ändelsen i nom. sg. hos *a*-stammarna (*-er*) har genomgått en liknande utveckling i vNL, öÅB och ÅL, då den numera är avledningssuffix för bildande av personbeteckningar, vanligen av pejorativ karaktär.²⁾ Gruppen *a* representerar alltså den ljudlagsenliga utvecklingen, medan *b* företräder den utvidgade användningen av *-e*. Hur skola då fallen i grupp *c* förstås? De ha uppkommit genom lösgöring 1) ur b.sg., som hos vissa ord varit den mest brukade formen och som icke skilde sig från b.sg. hos starkt böjda mask., eller ur pl., som hos vissa ord varit så vanlig att osäkerhet kunnat uppstå om sg. varit svagt eller starkt böjd (jfr ovan s. 2 f.); 2) ur förleder i sammansättningar, som ljudlagsenligt voro enstaviga; 3) ur efterleder i sammansättningar. det bör observeras att ett tvåstavigt ord som senare led i en sammansättning i vNL får accent 1, och då även b.sg. har samma accent, har över-

1) Sakorden på *-ilä*, t. ex. *hyvilä* 'hyvel', *tirilä* 'kärntörel', ha fått sitt *-ä* analogiskt efter ord på *-ilä*, som äro person- eller djurbetecknande, vanligen med pejorativ klang.

2) Jfr Hesselman Stud. i sv. formlära II, Nsv. St. 1931, s. 24 2 ff.

gång till stark böjning kunnat ske så mycket lättare. det behöver alltså icke vara fråga om apokope utan om övergång till stark böjning. Utgående från detta faktum antar jag att tvåstavighetsaccent vid tiden för apokopen varit rådande även i öÅB och ÅL.

Liksom i ÖB förekomma också i NL ÅB ÅL enstaka sakbetecknande urspr. *an*-stammar med stark böjning. Exx.: *bjälk* o. d. 'bjälke' Py Fb (Nyl. I, 13 b, Vendell Finbymålet s. 23), *bōnk* 'bunke' NL Ky Ki (Nyl. I, 27 b, OA, VS), *hansk* 'handske' NL Li Ka Vå Su (Nyl. I, 79 b, BM, RL, SA), *kull kōll* 'kulle' öNL (SO I, 423 a; Si *kuldær* ds. tyder på att här ägt rum en sammanblandning mellan fsv. *kulle* och fsv. *kulder* 'topp, hjässa, huvud'), *sparr* 'sparre' NL (Nyl. I, 219 a), *stōm* 'stomme' NL Na (SO II, 336 b; jfr ÖO 943 a, Wessman Lab. vok. I, 143, Hellquist SEO ² 1082 b *stom, stomme*), *tūm* 'tumme' öNL Mö Li Pä Si He Po (SO II, 467 b, OA, Nyl. I, 258 a). De flesta av dessa kunna förklaras på samma sätt som de liknande österb. fallen (ovan s. 2 f.).¹⁾

Även de neutrala *ia*-stammarna uppvisa vanligen slutljuddande *-e* i samma trakter där svaga mask. på *-e* förekomma. Exempelen kunna uppdelas i 1) ord som redan i fornspråken förekomma böjda såsom *ia*-stammar (hit även några *in*-st. som genom genusväxling anslutit sig till *ia*-stammarna); 2) dialektord som troligen äro äkta *ia*-avledningar eller redan vid inlåningstiden böjts som sådana; 3) jämförelsevis sena nybildningar med suffixet *-e*.

1) *bäitä* Br Bö, *bäit(ä)* Fb, *bētä* Vå Su 'betesmark; betande', även 'agn' (BE, SA, Vendell Finbym. s. 22; fvn. *beite*, fsv. *bete*); — *brēdä, brædä* o. d. 'bräde' Es Ky Sj Db Iå Sn En Ka Po Te Br Fb Hi Vf Df Ki Bö So Kö Vå Su Lu Le Jo Fi Ge Ha Ec (OA; fsv. *brædhe* n, »väl efter mlty. bret, bred- — —» Hellquist SEO ² 107 a); — *bystji* vNL, *byfi* Ki, *byffi* Hi, *biffä* ÅL

¹⁾ Prof. Rolf Pipping har gjort mig uppmärksam på de av Bergroth (Finlandssv. § 60) påpekade fallen i finl.sv. riksspr. Flere av dessa finnas även i de sydfinl. diall., t. ex. *kugg* 'kugge' (lika i NL, Nyl. I, 121 b; möjl. urspr. *a*-stam, se Hellquist SEO ² 521 b), *kass* 'kasse' (lika i NL Na Ko, ÖO 425 b; möjl. tidig *a*-stamsböjning, jfr fno. *kass(e)*, no. *kass*; Hellquist, a.a. s. 451 a), *stom* 'stomme' (jfr ovan), *vant* 'vante' (lika i NL Fb, Nyl. I, 266 b, Vendell Finbymålet s. 197; urspr. *u*-stam); *knog* 'knoge' (dial. *knoa*), *vedtrav* 'vedtrave' (dial. *vedahop*, -rad o. d.) användas ofta i pl., *höskull* 'höskulle' ofta i b. sg. (på höskulln o. d.); *bjälk* koll. kan höra till *bjälk* 'bjälke', se ovan. Det av Bergroth (a.a. § 59) upptagna *kulle* 'kull' är synbarligen dialektiskt, jfr *kulla* o. d. 'kull' NL Na sÖB nÖB (SO I, 423a, ÖO 506 b), likaså *årtulle*, jfr NL Na *tulla* o.d. 'årtull' (Wessman Lab. vok. I, 122).

‘småskog, snår’ (ÖO 104 b; fsv. *byske* n. ‘buskar; ris’, Olson App. s. 177); — *bältä, bæltä* o. d. ‘bälte’ Sj Db (-ä~i) Iå Sn Ka En Po Te Br Fb Hi Df Vf Ki Bö Ku So Fö Kö Sa Su Lu Le Jo Fi Ha (OA; fsv. *bælte* n.); — *diki* Es Sj, *dītji*, yngre *diki* Db Iå Ka Sn En Po Te Br Fb, *dītji* Ki, *dītjä* Bö Ku Kö, *dikä*, -æ So Fö Vå Su Sa Lu Le Jo Fi Ge Ha Ec (OA; fsv. *dike* n.); — *äidä, ēdä* mNL vNL Hi Ki Pa, *ēdä* ÅL ‘ed, näs’ (ÖO 167 b, SO I, 147 a; fvn. *eiði*, fsv. *edhe* i ortnamn, se t. ex. Hellquist SEO² 173); — *fiski* Ky Sj Te, *fistji* Iå Sn vNL ‘fiske’ (BE, Nyl. I, 48 b, ÖO 772 b; fvn. *fiski*, fsv. *fiske i* och (sek.) n., se Olson App., ss. 397, 434); — *fölgi* l. *föli* Si, *följi* vNL, *föjæ* Vå Su (VW, Nyl. I, 62b, SA; fvn. *fylgi*, fsv. *fylghe*, da. *følge* n.); — *förä* Li Si vNL, *föri* NL, *fyöri* Py, *fērä* Bo ‘före, väglag’ (BM, VW, Nyl. I, 60 b), *förä* Te ‘menföre’ (BE); *förä* He ‘skjuts, fart’ (*ja gā’n äit tokot f.* ÖO 249 a), Ku ‘rörelse’ (*bihtä på f.* ‘tidigt i rörelse’ ÖO 249 a), *mölförä* öNL mNL vNL ‘förmåga att uttrycka sig’ (SO I, 537 b); fsv. *före*; — *grýtæ* ‘stenröse där något djur har sitt bo’ Vå Su (SA; fsv. **gryte*, se E. Noreen Ark. 46, s. 280); — *jälä* Po ‘gärde’ (=gärdesgård; ordet anträffas i Nyl. I, 101 a med övers. ‘gärde’, men då det följande ordet, *jælo*, översattes ‘liten inhägnad’ och ävenledes anföres blott från Po, har man rätt att antaga att Vendell använt ‘gärde’ i den finl. sv. betydelsen ‘gärdesgård’; fsv. *gærpe*, da. *gærde* ‘gärdesgård’); — *hīdä* ‘ide’ vNL (Nyl. I, 83 b; fvn. *hīði*, fsv. *hiþe*); — *hidä* NL Fb Bö Ku Fö (ÖO 337 b), *hūdä* Pa Vå (JT, SA) ‘pack, slödder’ (fsv. *ilhydhe* ‘lost folk’, Olson App. s. 80); — *håbbrä* ‘sädesbod’ Ec (OA; fsv. *hærbærghe* n. etc.); — *hålsa* ‘hundhalsband med taggar’ Ki (ÖO 381 a; fvn. *helsi* n. ‘halsband’ (på människa eller hund), no. *helse* n. ‘halsband, halsring; spec. på hundar’ Aasen 283 b); — *håltä* ‘håltä’ Te (BE; fsv. *hælte* f.; betr. genusskiftet se Cederschiöld Genusväxl. s. 77 ff. och Olson App. s. 432 ff.; jfr även *fiske* ovan och *månge* nedan); — *klēdä* o. d. ‘kläde’ mNL vNL Pa Le (Nyl. I, 110 b, JT, OA; härtill *hykklä* ‘huvudkläde, huckle’ Lt; fsv. *kläþe* n.); — *knippä* ‘linknippe’ Te Fb (BE, Vendell Finbym. s. 91; fsv. *knippe* n.); — *linnä* Si, *linni* mNL vNL ‘linne’ (VW, Nyl. I, 134 a; fsv. *linne* n.); — *lysi* Po ‘lysämne, ss. ljus, stickor mm.’, ‘vart och ett av månens kvarter’ (Nyl. I, 139 b), *nylysä* Te ‘nymåne’ (BE; fvn. *lýsi* n. ‘belysningsmedel’); — *lætä* Li Si, *lētä* Pa ‘läte’, *ill-lætä* vNL ‘olåt’ (OA, VW, JT, Nyl. I, 94 a; fsv. *läte* n.); — *lætä lættä* o. d. mNL vNL Fb Hi Ki Pa ÅL (ÖO 583 b), Vå Su Bö (SA), *jölētä* Ku Kö (SO II, 22 9 b), *nätilætä* vNL (SO I, 573 b) ‘flöte som bär upp nät eller sköt’ (fsv. *lätte* n.);

— *löfti* Py mNL vNL, *lyftä* Te Pa, *löftä* Te (Nyl. I, 142 b, BE, JT; fsv. *löfte*, *lyfte* n. o. f.); — *minnä l. -i* mNL vNL, *minnä* Te Pa ‘minne’ (fsv. *minne* n.); — *minnä l. -i* NL, *minnä* Hi Ki Ko Ho Vb (ÖO 606 a), *mynnä* Si Te ‘mykning av rinnande vattendrag, vik, fjärd mm.’ (SO I, 536 a, BE; ÖO:s uppgift, att Ko Ho Vb skulle ha *minnä*, är tvivelaktig; fsv. *amynne*, ä. nsv. *mynne*, fvn. *mynni*, *minni* n.); — *mänji* ‘hop, skara’ Iå (äv. Nu, ÖO 630 b; fvn. *mengi f.* ‘mängd’; betr. genusskiftet jfr *fiske* och *hälte* ovan); — *mærki* mNL, *mærtji* vNL ‘märke’ (Nyl. I, 153 b), *bōmærkæ* ‘bomärke’ Vå Su (SA), *sōlmærtji* ‘solmärke’ Br, *sēssmærki* ‘såningsmärke’ Te (BE) (fsv. *märke* n.); — *mōti* NL ‘möte’ (Nyl. I, 155 b; fsv. *möte* n.); — *räidi l. rēdä* ‘rede, tillbehör’ Po Te (Nyl. I, 189 b), *skakäl-räidi* (l. -ä) 1. -*rēdä* (l. -i) vNL (ÖO 802 b), *skakōlrēdä* mNL vNL (SO II, 175 a) ‘skakelkörden’ (fsv. *redhe* n. ‘utrustning, tillbehör’, se Olson App. s. 171); — *rīki* mNL, *rītji* vNL, *rīkā* Pa Vå Su, *rītjæ* Bö ‘rike’ (Nyl. I, 183 b, JT, SA; fsv. *rike* n.); — *rōtä* o. d. NL (SO II, 141 a, med uttalsformer för Py Bo Viktis Sj Lo Db öIå Te Br, alla med -ä), *rōtä, -i* vNL, *rōytä* Hi Ki, *rōtä* Ku (ÖO 781 a) ‘rötmånad’ (sannolikt = fsv. *röte* f. ‘röta’, varom se Olson App. s. 434; jfr *fiske*, *hälte* *mänge* ovan); — *rōtä* ‘samling av ruttna spånor och annat avfall’ Iå Ka Sn (ÖO 781 a), *kanurōtä* ‘spånmylla’ vNL (ÖO 420 b); till fg. eller till *ia*-verbet *röta* ‘bringa till förruttelse’; jfr västg. *Rōtä* n. ‘småvirke som är ruttet’ (Götlind Västs. ord-bildn. s. 86); — *siltji* öN L vNL, *silki* Si mNL ‘silke, siden’ (Nyl. I, 195 b, VW), *silkä* ‘sidenduk’ Pa (JT), *silki* ‘grön alg som bildar beläggning på klippor och stenar i vattnet’ Te (BE) (fsv. *silke* n.); — *fäftä* ‘equisetum hiemale’ Te (BE; västerb. *fäft* n. ds. Larsson Subst. böjn. i Västerb., s. 100; jfr fsv. *skäfte* n. ‘käpp’, fvn. *skepti* n. ‘skaft’, sv. diall. *skaft* ‘sädesstrå, halm’); — *snōrä* o. d. ‘snöre’ vNL Sj Te Df Bö Ku Kö (Nyl. I, 216 b, BE, OA; fsv. *snöre* n.); — *spännä* mNL vNL ‘spänne’ (Nyl. I, 223a), Te ‘träspjälk varmed sågen spännes’ (BE) (fsv. *spänne* n.); — *stykki* Si mNL, *stikkä* Bo, *styttji*, *stykki*, vNL, *stykkæ* Vå Su ‘stycke’ (VW, Nyl. I, 231 a, OA, BE, SA; fsv. *stykke*); — *styrä* Si, *stȳri* vNL ‘styre, roder’, *blindstȳri* ‘person som ej ser sig för’ vNL (VW, Nyl. I, 231 b, 15 b; fsv. *styre* n.); — *sädä* ‘utsäde’ Te (BE; fsv. *säpe* n.); — *sätä* Li mNL vNL Te, *sētä* Si Pa ‘säte’ (OA, Nyl. I, 240 a, VW, JT; fsv. *säte* n.); — *tillfällä* mNL vNL, *tifäldä* Te (Nyl. I, 246 b, BE; fsv. *tilfälle* n.); *trädä, -i* ‘träde’ NL Si (Nyl. I, 256 a, VW; fsv. *träpe* n.); — *törvä* NL Fb Hi Ki Ko Ho vÅL (ÖO 1067 b), Te En Ka (BE, OA, RL), *tærv(ä)*

Bo Fb Ki Pa (ÖO I. c), *tærvä* Te Ka vNL (BE, RL, SO II, 487 b), *tyrvä* En (SO I. c), *stobbtörvä* vNL, *-tærvä* Sj Sn En (So II, 352 b) 'töre, kådig ved' (fvn. *tyrvi*, *tyri* n., no. *tyre*, *tyrve* n., västerb. *tørv*, *tørv* Larsson Subst. böjn. i Västerb. s. 99, Multrå *törve* n. Nordlander Multråm. s. 142 a); — *værki* Es Ky Sj Fö, *værtji* vNL Fb Hi Ki, *værtjä* Bö Ku, *værkä* vÅL (ÖO 1099 a), *værtji* Ka (RL), *gränvirki* Br (BE), *virkä* Pa (JT) 'virke' (fsv. *virke* n.); — *yrki* 'arbete, syssla' Te (BE; fvn. *yrki* n., jfr Hellquist SEO ² 1410 a); — *ämne* 'degklump avsedd att bakas ut till ett bröd' Te (BE; fsv. *ämpne*, *äfne* n.); — *ännä* 'panna, äne' öNL Si Pa Kö (SO II, 593 a; jfr *änn* ds. Lt Bo (OA); fsv. *änne* n.); — *ærrä* 'ärr' Br Pa (OA, JT; fsv. *ärre* n., E. Noreen Ark. 45, s. 228; uppl. *äre* n. Isaacsson Södra Fjärdh. folksmål s. 125); — *ærvä* He (ÖO 1149 a), *ærvä* Db Iå Ka Sn Po Te Br Fb Hi Vf Ki Bö So Fö Le Lu Su Sa Jo Fi Ge Ha Ec (BE, OA), *örvä* Br (BE), *örvä* l. *yrvä* Fb (ÖO 1156 a) 'lieskaft' (jfr fvn. *orf* n., ä.nsv. *urf*, *orf*, sv. diall. *orv* o. d., n., av germ. **wurfa-*, Hellquist SEO ² 738 b; gotl. *örvä* n. (Rietz 490 a, Säve-Gustafson Gotl. Ob. 820 b *sigdörve*); no. *yrva* vb 'sätta skaft på lie' Aasen 952 b); — *ødi* St, *øydi* Ky 'tillstånd av förfall' (ÖO 1151 a), *ēdi* Bo, *ødi* Si, *ødä* Sn En 'ödesmål, förfall; misshushållning, förstörelse' (SO II, 601 a), *ødä* ds. Te (BE) (fsv. *öpe* n. 'öde l. förött tillstånd').

Grupp 2: *brötä* 'uppröjd plats, rödja' vNL (ÖO 93 a) 'bråte; nyröjning' Po (Nyl. I, 26 b), *nybrötä* 'nyodling' vNL (ÖO 652 a) (jfr ångerm., värml. *bröta* vb 'hugga träen, ris och kasta i stora hopar', ä. nsv. *bröte* n. 'nybruten åker' SAOB B 4532); — *bikä* 'tvätt, byk' Ha (OA), *býtji* öNL vNL, *býki* mNL Mö, *biki* Bo 'byk, tvätt; pack, slödder' (ÖO 103 a) (sv. *byke* n., se SAOB B 4658 och Hellquist SEO ² 116 b); — *missbytä* 'förfördelning' Po (ÖO 607 a; jfr no. *misbyte* n. 'ulige Deling' Aasen 500 a, närk. *missbyte* n. 'dåligt, ofördelaktigt byte' Rietz 440 a); — *börd(ä)* 'sparre l. kluva som utgör underlag för näver (halm) i tak' Si He (SO I, 113 a; sv. diall. **byrde* n., se Hesselman Vok. i och y s. 200); — *gröpä* 'grovmalet (råg)mjöl' Ky Sj Te (Nyl. I, 75 a, BE; ä. nsv. *gröpe* n., se Hellquist SEO ² 308 b); — *hyddji* Te Br, *hyggi* Fb 'eftertanke, förstånd' (ÖO 372 b; häls. *hygge* n. 'förstånd, begrepp om en sak' Rietz 265 b, no. *hyggje* n. 'Sands, Eftertanke' Aasen, Ross; jfr *hyddjisōsla* m. Iå (ÖO 372 b) och *hyddjistann* En Po (SO I, 296 b) 'visdomstand', vilkas förled utgöres av ett neutr. *hygg(e)*); — *yværäldä* Ki Pa (ÖO 1159 b), *övanhældä* Vå, *-hældä* Su (SA) 'lås eller knäppe på klave över nacken på nötkreatur' (jfr gotl. *atarhällde* n. 'återhållsjärn på en vagnstistel (för hästar)' Rietz 15 a och öbottn. **bankhælde*

f. 'vidja som förenar två slädstolpar', *håldan* n. 'klavlås; ögla på knapp' Vö (ÖO 380 b); — *löpä* Te (BE), *löypä* Ki Ku (OA), *löpä* NL (Nyl. I, 143 a, utan uppgift om ort) 'löpe' (ä. nsv. *löpe* Hellquist SEO ² 614 a; västerb. *läup* o. d. n. ds. Larsson Subst. böjn. i Västerb. s. 99; nisl. *hleypir* m., no. *løype(r)* m.); — *illmærki* Fb, *illmærtji* Hi 'mindre flygfän som plåga boskapen' (ÖO 395 b; jfr västg. *illmärke* n. 'nosmask, en sjukdom hos hästar' Rietz 292 a; jfr *mark* m. 'mask' Vb Nä (ÖO 595 b) Kn (AE), sv. diall. =, Rietz 431 b); med samma bet. *illmättji* Ki Hi (ÖO 395 b; jfr *makk* m. EL 'mask', sv. diall. =, Rietz 431 b) och (*h*)*illmästji* Ka Sn (ÖO 395 b; jfr *mask* m. 'mask' allm. finl. sv.); — *fidæ* 'del av lösreling på båt' Vå Su (SA), *fidä* 'plogskackel' Ka Sn, 'klave kring svinhals' Iå (ÖO 811 b) (jfr fvn. *skíði* n. 'skida (för svärd etc.)', Hellquist Ark. 7, s. 31 o. västg. *fið* n. 'kluvna trästänger, till gårdsling', Götlind Västs. ordbildn. s. 85); — *syftä* Ki, *suftä* Bö, *söftä* Ku, *siftä* Fö vÅ L 'ögla på koskälla, knapp o. d.' (ÖO 984 b; sv. dial. *syfte* n. ds., Ydre *söfte* n. 'snöre att sammandraga vargnät' Rietz 711 a, no. *syfte* n. 'Svøft, Rykkeband i et Seil' Aasen 786 b, 'Bøile som holder Knevel i Bjælde' Ross 795 b; se Hellquist SEO ² 1135a *syfta* 2.); — *tändä* o. d. mNL vNL Fb Hi Pa Bö vÅL (ÖO 1063 b, SO II, 484 a), *ēldtändä* Bö (SA), *ēlständä* Te (BE), *äilständä* Li (BM), *tærviständä* vNL (SO II, 488 a) 'ämne var i eld uppgöres' (sv. diall. (*eld*)*tänne* n. ds. Rietz 116 b, 735 a); — *ytji* l. *ykä* 'följe, pack' Vå Su, 'elände' Vå (ÖO 1130 a; jfr *hærytjä* n. (troligen bsg., se sid. 4) 'pack, slödder' SO I, 306 b; hälsingl. (Delsbo) *ykje* n. 'ök, nöt; vrak', *långykje* n. ds. Rietz 835 a; möjl. fvn. *yki* n. 'överdrift, orimlighet', som kommit att beteckna: person som överdriver, är otillförlitlig > föraktlig person, sedan koll.: pack, eller abstrakt: elände; jfr Noreen Altisl. Gr. § 75; om övers. 'ök, nöt' avser häst l. nöt som dragare vore *yke* möjligen ett germ. **jeukia-* l. **jūkia-* till ie. roten **jug-* 'spänna för, binda samman' i *ök* (< **jaukia-*) och *ok* (< **juka-*), det senare eg. en sidoförm till *ök med* samma betydelse: '(ett par) dragare', se Hellquist SEO ², *ok*, *ök*, *ökt*).

Äkta *ia*-avledningar äro sannolikt även följande: *illjæä* Ki Fö, *illjælä* vNL, 'okynne' vNL Fö, 'tillfogad skada, ish. av kreatur på åker eller äng' vNL Ki Fö (ÖO 394 b; jfr *illgærd* f. Pa, m. Si 'okynne' etc. *ibid.*, f. Na 'olovligen beträtt fält'); — *nēti* (< *nōti*) 'ställe där noten drages i land' Bo (SO II, 699 b); eg. nom. act. till *ia*-verbet *nōta* 'draga not' (Västerb., Rietz 472 a), i finl.sv. 'draga noten i land', med samma betydelseutveckling som finl.sv. *nötning* f.: 1) handlingen att draga noten i land. 2) stället där man drager noten i land (SO I, 576 b); —

snýtä 'spets, kil på fält' mNL, 'skog mellan tvenne varandra korsande vägar' Iå Ka Sn Hi Ki (ÖO 897 b; jfr *snyte* n. 'hörn', Österg., Östra h:d, Fryksd. enl. ÖO a. st.; till *snut* m. 'hörn, spets' Po Te Br (ÖO 896 a), Sörml. 'udde' (Rietz 644 b), vilka alla bet. enl. Hellquist (SEO ² 1017) äro sekundära i förh. till *snut* 'nos, mule' (jfr *hals*, *näs* m. fl.); — *stänji* l. *ständji*, -ä 'inhägnad plats' vNL Iå Ka Sn Ki (ÖO 963 a, SO II, 362 a; jfr sv. diall. *stänge* n. 'stängsel, staket; lås varmed man stänger' Rietz 677 a; no. *stengje* n. 'Stängsel, noget at stænge med; stængt eller lukket Rum' Aasen 750 a, Ross 757 b; jfr ang. betydelse-utv. *täppa*, Hellquist SEO ² 1266 a); — *tippa* 'ängsull, eriophorum' Iå Ka Sn Te (ÖO 1015 b, BE; till **tupp-* i fsv. *topper*, *tupper* 'hårlugg, hårtofs; blomma (?)', fvn. *toppr* 'hårlock', sv. diall. *tuppa* f. 'liten sammanbunden knippa blommor eller annat', efterled i en mängd namn på blommor (Rietz 74 5 a), nyl., öbottn. *toppo*, -u f. 'handfull, liten totte av t. ex. ull, drev, hö, halm o. s. v.' (ÖO 1024 b), no. *topp* m. 'en Dusk eller Kvast, saasom Fjæderdus k paa en Fugl, Pandehaar på en Hest; en liden Tot eller Visk, f. Ex. a f Hø' (Aasen 824 b), no. *typpa* f. 'den Liin- eller Uldmasse som ved Spinden drages paa een Gang ned af Rokkehovedet' (Ross 855 b); i fråga om *i* för väntat *y*, jfr *mynne*, *minne* 'mynning' och Kock Ark. 4, s. 163 ff. o. Sv. ljudhist. I, 442 ff., Noreen Altschw. Gr. § 101, 1; växten ängsull kallas i nÖB *tuv-lock*, vilket stöder den föreslagna etymologien); — *trødä* En Hi (-yö-) Bö Ku Fö 'underlaget för täckningsmaterialet i ett nävertak' (ÖO 1046 a, SO II, 463 a; jfr fvn. *tróð* n. 'stänger; underlag varpå näver och torv lägges vid taktäckning', *tróða* vb 'belägga med *tróð*', fsv. *trop* n. 'gärdsle', *tropor* f. pl. ds., finl. sv. *trod* n., *troda* f. 'gärdsle'); — *nagälörtä* 'huden vid nagelfästet' En (SO I, 547 a), *ærtä* 'nagelband, stället där nageln utväxer från fingret' Na (KP, SO II, 596 a, jfr *ært* f.o.m. ds. Na (KP), *nagælrært* f. Ko, n. Na 'nagelsprång' (ÖO 637 b), *nagälört* f. 'nagelband' Iå (ÖO a. st.), *ært* f. 'köttranden ovanför nageln' Wichterpal EL (ÖO 1148 a). De skiftande formerna tyckas återgå på nyl. *örte* n. och *ört* f., åbol. *ärte* n. (*ärt* n. genom apokope) och *ärt* f. (vartill även belägget från EL). De senare formerna kunde tänkas förenade med verbet *ärta* 'reta' (se Hellquist SEO ² 1447 b), men då bli de nyl. fallen med -ö- oförklarade. En annan möjlighet är att ordet hör till roten i *ört* <**wurti-*, som i flere germ. språk även har betydelsen 'rot*' (se Hellquist SEO ² 1467 a). Denna sammanställning kan sakligt motiveras med hänvisning till nsv. *nagelrot* 'innersta delen av nageln; ibl. uppfransning av nagelfalsen (s. k. avundsrispa), trasigt nagelband' (Östergren Nusv. Ordbok IV, 766 a). Fallen

med *ä* kunde bero på att *y* övergått till *i*, jfr *minne*, *tippe*, varefter *i* övergått till *ä* för *r* + kons. (trots Hultmans regel ES II, 133 enl. vilken övergången skett endast om *i* föregicks av *v*) eller också på en övergång av *ö* till *ä* (under svagare tryck?), varvid kan jämföras med *törve* : *tärve* 'töre' och *örve* : *ärve* 'lieorv'.

Ytterligare kunna följande åtminstone delvis jämförelsevis sena nybildningar anföras: *bindæ* 'nätbindningsarbete' Vå (SA; till *binda* vb); — *bryggä* 'brygd' Na (KP, SO I, 84 a; till *brygga* vb); — *lövbrytä* 'lövbrytning till nödfoder' Ka (RL; till *bryta* vb); — *mētä* 'metande' Te (BE; till *meta* vb); — *syä* 'syarbete' Po (ÖO 984 b; till *sy* vb); — *sytä* 'sytning, underhåll, arvslösen' Po (ÖO 986 b; till *syta* vb 'sköta och försörja orkeslösa personer', ÖO ibid.).

äldfästä 'ämne var i eld uppgöres' Ku (ÖO 171 a), *takfästä* 'smalt bräde som i takfoten uppbär trödspolarna' Bö (SA; till *fästa* vb); — *görä* 'jäst' mNL (ÖO 315 b; till ä. nsv. *göras*, ä. da. *giøres* mm. 'jäsa', se Hellquist SEO ² 323 b; ordet anföres av Vendell både i Nyl. I och ÖO efter Rietz 230 b); — *tistälknäppä* 'lås varmed fordonet fästes vid tisteln' Br (BE), *knäppä* vNL Fb Ki, *knähpä* Hi 'klave av trä (ÅB) eller av snodd vidja (NL)' (ÖO 469 a; ä. nsv. *knäppe*, till *knäppa* vb, se Hellquist SEO ² 483 b); — *tjäppä* 'vidjelänk för hökorgen' Po (ÖO 525 b; till *käpp*, varom se Hellquist SEO ² 546 b).

knäplä 'riröse' Ky (ÖO 455 a; koll. till *knappel*, *knapper* 'småsten, spec. i riröse', även 'riröse' ÖO 454 b); — *äknähtji* Hi, *äknättji* Ki 'sämre halvruutna alkivistar, lämpliga till bränsle' (ÖO 5 b; till *knäcka* vb); — *sänkä* Te (BE), *säntjä* Hi Ki (ÖO 993 b) 'sumpig mark, sankt ställe' till finl. sv. *sänk(er)*, *sänkin*, *sänkog* adj. 'sank, sumpig' ÖO 993 b eller *sänka* vb).

krällä 'kryp, stackare' vNL Ki (ÖO 501 a; till finl. sv. *krälla* vb 'kräla'); — *käp·ä* 'käbblande person' Na (ÖO 526 a; till finl. sv. *käppla* v b 'kävbla' ÖO 525 b); — *yrkä* 'oförsynt men företagsam person' Na ÖO 1131 a), *yrk·ä* 'oförsynt, genstörtig varelse' Na (SO II, 570 a) (till *yrka* vb Na 'framrusa hänsynslöst' SO II, 570 a).

Ord med apokope förekomma ymnigt i öNL. I mNL (t. o. m. Ky i väster) har *-e* bevarats ungefär i 75 % av de fall jag känner till. Från Sj västerut äro apokopefallen försvinnande fåtaliga. Hultman har observerat de talrika undantagen från hans regel i ÖD § 1, 49. Han säger (FB s. 143) om dem: »Till följd af invärkan från hsv. är det väl — — som obest. sing. af neutrala *ia*-stammar i m. och v. Nylands, Eg. Finlands o. Ålands mål

ofta eller alltid visar ändelsen *-e (-ä, -i)*»- Utgående från denna uppfattning väntar man sig att de med riksspr. gemensamma orden, ss. *bråde, bälte, dike, häkte* m. fl., fått *-e* återställt och att därutöver enstaka neutra på konsonant — som icke finnas i riksspr. — analogiskt fått *-e* tillagt, men att detta icke med någon konsekvens skett hos gamla *ia*-stammar, som äro främmande för riksspr. Nu företer emellertid exempelsamlingen en stor mängd ord på *-e*, som icke finnas i riksspr., men som dels äro otvetydiga *ia*-stammar, dels ha nybildats med suffixet *-e* enligt principer, vilka gällt både i riksspr. och i flere dialekter allt intill senaste tid. »Hypersvecismer» — m. a. o. fall där *-e* uppenbart vore tillagt till ett neutr. på konsonant i analog i med återställandet av *-e* i ord som *bälte, dike, säte* m. fl. — förekomma icke, och även om enstaka sådana fall funnes, skulle de ha kunnat uppstå oberoende av apokope, liksom t. ex. uppl. (södra Fjärdhundra) *örve*, n. 'lieskaft', *tryke* n. 'avtryckare (på gevär)' (Isaacsson S. Fjärdh. folkm. s. 124 f.).

Dessa omständigheter, jämförda med vad som ovan framlagts angående svaga mask. på *-e*, böra enligt min mening tolkas så att *-e* i tvåstaviga neutrer kvarstår ljudlagsenligt i ÅL, ÖÅB och vNL, medan det apokoperats i mNL och öNL med tilltagande frekvens från väster mot öster. De apokoperade orden i de västliga målen äro lösgjorda ur sammansättningar, där de som senare led haft akut accentform, vilket framkallat övergång till »stark» böjning (jfr ovan s. 12 f.).

Följande fall av apokope ha antecknats i de västliga målen: *brænsæl* (1. *brænslæ*) 'bränsle' Vå Su (SA), *bränsäl* ds. NL (Nyl. I, 26 a); — *bysk* 'småskog, snår' Iå (ÖO 104 b), *skøks-bysk* 'skogs-snår' Po En (SO II, 195 a); — *dīk* 'dike' Hi Vf Df (OA); — *mōnnjäng* 'dryck, i sht öl; förning' Iå Ka Sn Ki (ÖO 621 a), 'smakbit' En Po (SO I, 532 a) (jfr *mōnngang* n. 'dryck, i sht öl' Mö (ÖO ib.); till *gang-* 'gång'? Jfr fsv. *mungat* n. 'öl'); — *fōtlæt* 'flöte på sköt' vNL (SO II, 229 b; jfr *nättilætä* 'flöte på nät' vNL ovan s. 14); — (*h*)*illmäkk* 1) n. 'ilska, okynne', 2) mfn. »ett okvädesord» vNL (ÖO 395 b; jfr **ill-mäcke* ovan s. 17); — *ōævä* 'åbäke' Fö (ÖO 683 a; fsv. *ofæfle* n. 'övermakt', i lagspråket även 'övermäktigt vilddjur'); — *lōkräid* 'körden och selyg med loka' vNL (SO I, 477 b); — *rōtrōs* 'bråte av stubbar i tjärdalen' Br (BE); — *rōst* 'gavelröste' Te (BE), *brērōst* 'röste av bräder' Vå Su (SA); — *rītværk* 'virke som reses på ända' Te (BE); — *örv* 'lieorv' vNL (ÖO 1156 a).

De trestaviga neutrerna förhålla sig i stort sett som de tvåstaviga. Exempel med bevarad slutvokal: *allvarä* Py, *a`varæ*

Vå Su 'allvar' (ÖO 7 b, SA; nsv. *allvare*, SAOB); — *ansiktä* 'ansikte' mNL vNL Vå Su (Nyl. I, 4 a, SA); — *arbäitä* Ki (VS), *árbätä* Vå Su (SA) 'arbete', *spærtanárbätä* 'arbete att sprätta t. ex. dynga' Te (BE); — *hålviti* 'helvete' NL allm. (Nyl. I, 90 b); — *fækriānd(i)* 'nöt', okv. Sn (ÖO 243 a; jfr nedan); — *kvikkändä* 'kreatur' Pa (ÖO 513 a; fvn. *kvikindi*, *kvikendi*, *kykvendi*, *kvikvendi* n. 'levande väsen; djur'); — *liværnä* 'leverne' Ki (VS); — *samviti* mNL vNL 'samvete' (Nyl. I, 193 b); — *präst-tiōndä* 'präst-tionde' mNL vNL (Nyl. I, 176 b); — *væ̃indi* Hi, *vö̃ändä* Ki, *vēnhēldæ*, -ä: Ku Fö Kö, *vännäldä* vÅL Vå Su, *vēnäldä* Jo 'matstrupe' (ÖO 1121 a, 1123 b, SO II, 560 b, SA; fvn. *vélendi* n. ds.); — *ærandä* vÅL, (*h*)*ærandi* Fö 'uppdrag; angelägenhet' (ÖO 1147 a; fsv. *ärande* n.).

Exempel med fallen slutvokal: *dåksværsárbit* 'dagsverksarbete' Te (BE); *vēnhēld* Bö Ku Fö 'matstrupe' (ÖO 1123 b; uppgiften troligen oriktig, jfr SO II, 560 b ovan); — vidare en grupp av ord på *-ande*: *främānd* 'främmande' vNL Te (Nyl. I, 58 b, BE); — *krīān(d)* 'nötkreatur' Ky Sj vNL Ka Fb Ki, 'hornboskap' vNL Fb Ki (ÖO 490 a, RL; måhända bildat till *kria* vb 'skria, ropa; begära pockande' (ÖO 490 a) i skämtsamt anslutning till *krītūr* o. d. 'kreatur'); — *läikan(d)* o. d. 'lekare mellan två föremål, som möjliggör att de vrida sig fritt mot varandra' Bo vNL Hi Ki Pa Na Bö Ku Fö vÅL (ÖO 543 b; Pa har *läikjānd* 1. *läitjānd(ä)* enl. SO I, 461 a; fvn. *leikandi* f. 'hissblock', no. *leikinde*, *leikjende*, *leikande*, *leikand* n. 'lekare' (Aasen 436 b), sv. diall. *lekan(d)e* n. ds. (Rietz 389 b); — *svæ̃jan* o. d. 'svalg' Fö Kö (ÖO 982 b; fsv. *svälghiande* n.); — *væ̃land* 'matstrupe' Lt (ÖO 1121 a); — *ærand* NL Bö Ku Vå Su, *æran* vÅL 'uppdrag; angelägenhet' (ÖO 1147 a).

Om vi bortse från orden på *-ande*, har slutvokalen fallit dels på orter där apokope kan väntas, dels i ord som kommit att stå i mindre betonad ställning, t. ex. Po *arbit*, vars försvagade ultimavokal (*i* för *ei*) visar att ordet i denna form utvecklats sig i senare leden av olika sammansättningar med ordet *arbete*.

Det är uppenbart att orden på *-ande* förete apokope i större utsträckning än övriga trestaviga neutrer på *-e*. Det synes mig troligt att bortfallet till stor del blott är skenbart, i det att de ifrågavarande orden påverkats av de talrika neutrerna på *-an(d)*, t. ex. *bakan(d)*, *början(d)*, *fattan(d)*, *grepan(d)*, *hemman(d)*, *hålan*, *lakan(d)*, *letan(d)*, *lindan(d)*, *pasman(d)*, *revan*, *stomman(d)*, *såtan* m. fl. Det är icke lätt att på annat sätt förklara frånvaron av det slutjudande *-d* i

krīan, *läikan* o. d., *svæʒjan* och *æran*. Det »oorganiska» -d i *börjand*, *fattand* etc. kunde tänkas infört i analogi med substantiven på -*ande*, men det synes också ha kunnat uppstå på samma sätt som i exempelvis *ättand*, *ättandöt* adv. 'åt ett visst håll' Lt (ÖO 169 a, SO I, 147 a; jfr *himmättan* 'hemåt' mNL m. fl., se ÖO 168 a **eftan*), *äman(d)* Pö Pl Ma, *öman(d)* Kv 'medan, under det att' (ÖO 172 b), *äinsand-*, *äisandi*, *äismänd*, *ömsand*, *ömsänd*, *äimsändær* m. m. adj. 'ensam' FL EL (ÖO 175b, SO I, 151 b), (*i*) *fostand* 'förstone', *gimond* 'genom' Wichterpal (ÖO 25 3 b, SO I, 214 a), *häimandis* adv. 'hemåt' Py (ÖO 33 4 b; jfr nyl. *häiman* adv. 'hemifrån; hem'), *timinstondä(s)* adv. 'åtminstone' (Thurman Nagumålet, s. 19, SO II, 42 2 b), *snarándi* Iå Sn Ki, *snarandi* vNL Fb Hi, *snarand* 1. *snarändä* En adv. 'snarare, snarast' (ÖO 88 5 b, SO II, 266 a; jfr *snaran* Si NL loc. cit.). Liknande utvecklingar i andra språk exemplifieras av Logeman Ark. 4, s. 32; jfr även Levander Dalmålet II, 4 f.

Bland de trestaviga neutrerna återstår ännu att behandla verbalsubstantiven på -*ande*. Exempel: *andrandä* 'arbetet att göra fast anderstänger under slädmedarna' Te (BE); — *bandandi* 'bandande av gärdesgård' Py (Nyl. I, 9 b); — *b'ösandä* 'ihållande blåsväder' Vå Su (SA); — *brotandä* 'linbråkning' Te (BE); — *himbrännandä* 'husbehovsbränning av brännvin' Te (BE); — *høbærgandi* 'höbärgning' Py St (ÖO 386 b); — *fastandi* 'fasta, fastande' NL (Nyl. I, 46 a); — *fatandi* 'fattningsförmåga' Si (VW); — *frøktfærjandä* 'växtfärgning' Te (BE); — *gormandi* 'gräl, tvist' Po (Nyl. I, 70 b); — *gōandä* 'gående' Te (BE); — *jælandä* 'gärdningsarbete' Te (BE); — *vatukwæ'vandi* 'vågskvalp' Fb (ÖO 1094 a); — *værvandi* i uttr. *høkstottjin tarvas jær i træstji för værvandi* d. v. s. för att färdas omkring med. Iå (Barösund; ÖO 370 b **hvärvande*); — *idandi* »fiskars simmande på vattenytan» Py (Nyl. I, 93 a; *ida* vb 'säges om fisk som simmar så nära vattenytan att en strömfåra uppstår' ÖO 167 b); — *karandi* 'arbetet att kara, gräva en ränna för diket' Bo (HR); — *lōdrandä* 'jakt med åtel, luder' Te (BE); — *läsandä* 'läsförhör' Ki Pa (ÖO 582 a, SO I, 498 b); — *pimplandi* 'supande, dryckeslag' NL (Nyl. I, 170 b); — *rängnandä* 'oupphörligt regn' Te (BE); — *brūdsiandi* l. -ä 'seden att »se brud» utanför bröllophuset' NL (ÖO 82 a); — *hōldfūssandä* 'skjutsning mellan skjutshåll' Te (BE); — *skærandi* 'sädesskörd' Si (ÖO 850 a); — *smalandi* 'buller, smällande' (VW); — *stybbandä* 'arbetet att stybba en kolmila' Te (BE); — *sværjandi* 'svärjande' NL (Nyl. I, 237 b); — *sýandi* 'syende' Si (VW); — *syltandä* 'modosamt

arbete', vanl. med fiskbragder, t. ex. *dä æ ät sont syltandä mä fõstana* Vå Su (SA); — *sõdandi* 'uppkokning av brygd genom att lägga heta stenar i bryggkaret' St (HK); — *tryskandi* 'tröskande, tröskning' Si (VW); — *vallandä* 'vallning (av kreatur)' Te (BE).

Apokope uppträder i följande fall: *kryssand* 'rörelse av och an åt sidorna hos myllningsharven' St (GL-S); — *sværjand* 'svärjande' Py (Nyl. I, 237 b); — *hä va görand mæ* o. d. 'det var svårt arbete, möda med (det)' Lt Bo He En (ÖO 315 b, SO I, 251 a); — *bakand o stædand* 'bakande och städande' Na (BE); — *drågrõand* 'dragroende' Na (BE); — *skjütand* 'jagande, skyttande' Na (BE), *äit grömt fütand* 'ett fasligt skjutande' Li (BM hos Hummelstedt Sv. Im. 1936, s. 176); — *äit slika springand* 'ett sådant (fasligt) springande' Li (BM hos Hummelstedt a. a., s. 175).

Utan att ingå på frågan om dessa verbalabstrakter på *-ande* äro genuina i dialekterna eller ha kommit in i dem från riksspråket, konstaterar jag blott att de ha förekommit redan på den tid, då apokopen ännu verkade i öNL och vÅB. Beträffande fallen med bibehållen slutvokal från öNL kan anmärkas, att — liksom ifråga om tvåstaviga neutrer på *-e* — de yngre och synbarligen pålitligare källorna oftast uppvisa apokope. Det kan vidare påpekas, att det i vissa syntaktiska sammanhang är svårt att fastslå, om best. eller obest. species användes, t. ex. han håller på med *hõbærgandi* 'høbärgande(t)' och att upptecknarna sålunda kunnat fatta best. former som obest.

Icke apokoperade adverb och adverbiella talesätt giva ett synnerligen kraftigt stöd åt teorien om uteblivandet av apokopen i vissa trakter, i så måtto att de vanligen icke ha böjningsformer ur vilka en bortfallen ändelsevokal kunnat återinföras, och i många fall icke heller ha exakt likalydande riksspråkliga motsvarigheter, som kunnat bidra till återställandet av en fallen slutvokal.

Bland sådana bevisande exempel må nämnas följande: *mä allo* 'helt och hållet' NL ÅB, 'för alltid' Na (ÖO 600 b sub. *med*; fsv. *mäp allo* 'fullkomligt, alldeles'); — *mä äino* 'med ens' mNL vNL Ki Na (ÖO 173a, 600 b; jfr fsv, *at eno* 'oafbrutet, all jämt?'); — *äina* 'endast', t. ex. *inga va tī bara trī, äina* 'där funnos endast tre' Ky (ÖO 173 b; jfr fsv. *ena* adv. 'endast, allena') — *o bräiddo* 'i bredd' Bo (ÖO 1133 b), *o brëddä* 'i bredd, bredvid varandra (om två)' Te (BE), *i bräddä* vÅL Ki, *i bräddi* Hi 'i bredd' (ÖO 76 a); — *fulla* 'fullt' Si öNL, t. ex. *han ä int fulla tjugu ör än* Si (SO I,

194 a; fsv. *fulla* adv. 'fullt'); — *fälla* vNL vÅL, *fälli* Hi 'väl, visserligen', *fullfälla* 'väl, troligen' Ka vÅ L (ÖO 243 b, 236 b; jfr sv. diall. *fälle*, *fölle* o. d. 'väl' etc. Rietz 170 b, no. *fulla full*, *føll*, *fell* ds. Aasen 195 a); — *fōgo* 'föga' Na (ÖO 246 b; fsv. *fōgha*, *fōgho* adv. 'föga' Söderw. Supplem., s. 236 a); — *förrä* 'förr' Iå Sn (ÖO 251 b; fvn. *fyrri*, fsv. *fyrri*, *förri* 'förut, tidigare'); — *inga* 'ingalunda; icke, inte' NL ÅB ÅL (ÖO 398 a; troligen lösgjort ur *ingalunda* o. d. uttryck, alltså eg. g. pl.); — *lika* 'likväl' vNL Fb Ki Na Fö, 'åtminstone' vNL, 'lika gott, sak samma' NL (ÖO 549 a); — *ti liko* Bo Si Na (ÖO 1012 b), *tilika* NL (SO II, 422 b) 'tillika, på samma gång' (fsv. *til lika* ds.); — *litla* l. *lisla* 'litet' Pa (Bo *lif* ds.; ÖO 555 a; eg. nom. sg. n., best. form?); — *lango för hēd* 'långt därförinnan' Na Ko Ho, *longo-sän* vNL, *lango-sän* Ki Hi Na, *longo-sädan* Si, *longo-sän* vNL vÅL Fö, *longo-sän* Kö Ku Bö 'för länge sedan' (ÖO 574 b; Pl *läng sädan* l. *fy* l. s. ds. SO I, 489 a; fsv. *lango*, *longo*, l. *sidhan* 'för länge sedan, långt förut'); — *mästa* 'mestadels' Ka Sn Iå (ÖO 603 b; jfr fsv. *mästa* adv. 'till det mesta, nästan'); — *ti minstoni*, *-ä* Es Ky Sj vNL Fb Hi Ki Pa, *timinstondä* Na (ÖO 1012 b), *timinston(d)ä(s)* vNL (SO II, 422 b) 'åtminstone' (se SEO ² 1427 b f. *åtminstone*); — *misto* 'miste' Si (ÖO 607 b; *misto* Bib. 1541, se SEO ² 65 0 b); — *ōmistä* 'miste i hög grad', t. ex. *ja tō ōmistä* Iå (ÖO 673 a; jfr fg.); — *moōdo*, förstärkning-adv. framför *äismänd* 'ensam' Ki (ÖO 612 a; jfr *mōd* Iå, *moōd* Hi i samma funktion (ÖO 611 a) och SEO ² 657 b f. *mol*); — *ti skē'a* l. *ti skjē'o* 'till godo' Pa (ÖO 848 a; jfr *ti fāēš* Pö Pl Ma mVa, *ti stsä'š* Kr ds.); — *näsustūpa* Na, *näsastūpa* Fb, *nässastūpo* Hi, *nässtūpa* Ku 'framstupa, huvudstupa' (ÖO 660 b, 661 a; *näsastūp* Si mVa, *-stūp* nVa ds. ÖO ib., *näsustūp* Na ds. SO I, 572 a); — *hōvōstūpo* Pa, *hōvōstūpo* l. *-u* Hi, *huvōstūpa* vNL 'huvudstupa' (ÖO 364 a, Nyl. I, 87 a; fsv. *hovudhstupo* adv. 'huvudstupa'); — *tyk'a* Ki, *tyhk'a* Hi 'ofta' (ÖO 1058 a; fsv. *pikla*, *pykla* adv. 'ofta'); — *tämliga* 'tämligen' Si vNL (ÖO 1063 b, SO II, 484 a); — *tivisso*, *-ō* 'förvisso' NL (ÖO 1013 b; fsv. *for visso*, d. sg. n. av adj. *viss*, se SEO ² 1360 a f. *visso*); — *ēndi* 1. *ēndo* öNL, *o ēndä* Lt 'alltid' (ÖO 1145 b; jfr fsv. *utan ända* 'utan ände, utan slut, alltid, evinnerligen' Söderw. II, 1119 b); — *o-ändo* Ki (VS), *o-ända* Si mNL vNL, *o-ēnda* öNL (SO II, 590 b f.) 'på ände' (stå l. *rita* 'resa upp' på ä.).

Här må också anföras exempel på en typ av verbaluttryck + adj. (pt. ptc.) i dat. sg. n. ävensom andra spår av dat. böjning, alla från Bö: *hä loktar svēno* l. *brōno* 'det luktar svedt l.

bränt', *mjö'tjän smakar gamm'o*, *sūro* 'mjölken smakar gammal, sur', *stuvvon sjēnar rōdo* 'stugan lyser rōd', *he ōmar varmo* 'det flāktar varmt', *he ā mīno, dīno* 'det är min, din', *te krāk senndjān mīno fōll* 'de krōpo upp i (och uppfyllde) sāngen min', *gā fōr allo* 'fōr alltid', *jōr po illo* 'gōra av elakhet' (V. Solstrand, Svensk stavelsefōrl. s. 23 med noten).

Tvāstaviga vokalslutande adverb, som svara pā frāgan: var? och som vid sin sida ha enstaviga adverb pā kons., som svara pā frāgan: vart?, ha kunnat attraheras av den kortare formen och upptrāda sālunda hār och dār konsonantslutande. De hithōrande orden sakna ortuppgifter i Nyl. I: *inn* 'in; inne' (s. 94 b), *ōpp* 'upp; uppe' (s. 262 b), *ūt* 'ut; ute' (s. 264 a), *framm* 'fram; framme' (s. 56 b), men gälla vāl hela NL, vilket stōdes av G. Lundstrōms uppgifter om detta fōrhållande (Nyl. syntax, s. 150; mot *himm* 'hemma' ib. stār *hikka* 'hemma' mNL vNL i Nyl. I, 82 b). Vendell Finbymål. anfōr *bott* l. *bōtt* 'bort; borta' (s. 27), *framm* 'fram; framme' (s. 54), *hāim* l. *himm* 'hem; hemma' (s. 71), *inn* 'in; inne' (s. 79), *ūt* 'ut; ute' (s. 195). Fōr ÅB (utom Fb) och ÅL har jag ej haft tillgāngliga källor.

Det bōr mārkas att formsammanfallet mellan dessa tvā typer av adverb kunnat fōrsiggā sā mycket lättare som riksspråkets adv. *hār, dār* och *var* i nyl. återges med *hī, hīt, tī, dīt, kvart, vart*, d. v. s. 'hit', 'dit' och 'vart'. I Fb betyder *tīd, tī* bāde 'dit' och 'dār' (Vendell a. a., s. 37; jfr ib. *ti-dänn* adv. 'dit sā; dār sā') och *kwann* uppges betyda 'hvar; hvar' (ib., s. 75). Liknande i finl. sv. riksspråk (Bergroth Finlands-svenska § 198). Å andra sidan uppger Nyl. I, 82 b att *hikka* betyder bāde 'hemma' och 'hem' i mNL och vNL; jfr Hfors *hima* 'hemma; hem' (OA).

Vissa adverb, som ofta eller alltid stā proklitiskt till ett huvudord, ha likaledes pā mānga håll fōrlorat den slutljudande vokalen, t. ex. *all* 'allra' (fōrstärkningsadv. ffōr superi.) NL Fb Hi Ki Pa Na Bō Ku Fō vÅL (jfr *alli* ds. öNL; ÖO 6 a; eg. g. pl., fsv. *aldra, alla* m.m., Söderw. I, 24 a), *rāij* NL ÅB, *rā* NL 'redan' (jfr *rāidon* ds. mNL vNL; ÖO 739 a; fsv. *redha, redho*).

Apokope hos de tvāstaviga grundtalen synes fōrekomma endast i Ho (och Iō?). Fagerlund meddelar frān Ho *nī* 'nio' och *tī* 'tio' (Ant. om Korpo och Houtskār s. 158). Fōr övrigt uppgiva alla källor endast icke-apokoperade former.

I detta sammanhang mā omnämnas, att Vendell (ÖO s. XLII) uppger att »flere num. card. stāende absolute eller som

predikativ tillfoga — — *-a* i Gsv Ru Nyl. o. EFld. »Redan tidigare hade Freudenthal (Allmogemålet i Nyland s. 102) omnämnt samma egenhet, utan att begränsa dess förekomst geografiskt. Gudrun Lundström (Nyl. syntax s. 51 f.) omtalar den från öNL (exx. från St Pä Li Bo) och förklarar den på följande sätt: »Företeelsen kan eventuellt tillskrivas ett inflytande från de mellanliggande *fyra*, *åtta* och *älva* — — eller betraktas som en böjning av de enstaviga räkneorden under påverkan av adjektivens pluralböjning, då dessa användas predikativt. »I en not meddelas att den senare förklaringen härrör från A. Nordling. Samma egenhet förekommer emellertid även i vNL (åtm. Te), men tillhör där endast grundtalen 1—3 (BE; num. 4 lyder i alla ställningar *fýra*). I Df har jag hört *trīa* i samma användning. För Fb uppger Vendell att räkneorden 1—7 antaga *-a* uti ifrågavarande ställning (Finbymålet s. 10). Härmed bör sammanhållas Vendells uppgift, att grundtalen 1—4 i alla baltiska mål böjas i alla tre genera och att i Nu Oö även 5—12 undergå likadan böjning, samt att »flere num. card » i söB tillfoga *-ar* då de stå »absolute eller som predikativ.» Med hänsyn till dessa omständigheter förefaller det troligast att i NL och ÅB ändelsen *-a* tidigast tillhört endast num. 3 och 4 och hos dem utgör en rest av den gamla ändelsen i nom. och ack. sg. fem. Från dem har den i olika utsträckning på olika håll brett ut sig till övriga grundtal (jfr EL).

Varken de tvåstaviga eller trestaviga ordningstalen synas apokopera i NL, öÅ B eller ÅL; i Fb råder vacklan hos de trestaviga. I Ho (Iö?) och Ko är apokopen regelbunden, men i Nagu förlora endast de trestaviga ordningstalen sin slutvokal. Ett skenbart undantag utgör *tridi* 'tredje' NL ÅB. Denna form motsvarar troligen regelrätt fsv. *pripī* o. d., medan ÅL *treji* motsvarar fsv. *thridhie* o. d., ä. nsv. *tridie*, nsv. *tredje*, med *j* från oblika kasus (Hellquist SEO² 1218 b).

Förklaringen till att räkneorden icke äro apokoperade t. ex. i öNL kan givetvis till en del vara densamma som för mÖB nÖB, nämligen inflytande från riksspr., vilket i detta fall är mycket naturligt med tanke på den roll som räkneorden spelat i landsbefolkningens umgänge med städernas bebyggare, förvaltningens företrädare m.m.

Pronomina förekomma ofta i trycksvag ställning i satsen. Till följd härav uppträda tvåstaviga vokalslutande former ofta apokoperade.

Tryckstarkt *henne* apokoperas ej: *hänna* NL Fb vÅL (ÖO 350 a), (*h*)*änna* NL (G. Lundström Nyl. syntax s. 54), *hännä* l. *hänna* (A. Karsten Kökarsmålet s. 139).

De possessiva pron. i pl. lyda i Kö *mīna, tīna, sīna, vōra* (jte *vōr*), *ädra* (A. Karsten l. c). I Pa och Ki finnas långvokaliska (*mīn, tīn* etc.) vid sidan av kortvokaliska (*mina, dina* etc; Pa dock *vōra*, Pa Ki *idær* 1. *idra*; J. Thurman Pargasmålet s. 163, VS). I Fb och vNL mNL äro dessa pluraler kortstaviga (*mina, vora* etc.; Si *mina* l. *mīna, vora* l. *vōra*, Bo *mīn* l. *mina, dīn, tīn* l. *dina, tina* etc; VW, KB), i öNL apokoperade (*mīn* etc.) eller — i ställning efter huvudordet — icke-apokoperade, t. ex. Pä *ørona mīna* (Vendell Finbymålet pass., G. Lundström a.a. s. 60). I sg. fem. ha *min, din* och *sin* bevarat den gamla ackusativen på *-a*, dock endast i ställning efter huvudordet, t. ex. *mærun mīna* 'märren min' (G. Lundström a.a. s. 62, SO I, 123 b, I, 519 b, II, 161 a). Den förekommer såväl i subjekts- som objektskasus (öNL).

Andra exx.: pl. *ho`ga* l. *hō`ŋa, ho`ŋa* 'vilka?' Kö (A. Karsten a. a s. 140), *holika* l. *hölka* 'vilka?; hurudana?' öNL (ÖO 348 b); pl. *hoko* NL (pass.) Fb Ki Pa Na Ko, *hokko* öNL (pass.), *hokona* NL Ko, *hokna* NL Fb Ki, *hohkna* Hi, *hokka* vÅL Fö Bö, *hohka* Kö Ku 'vilka?' (ÖO 347 a); pl. *toko* NL ÅB, *tokna* NL Fb, *tokka* vÅL Fö Bö, *tohka* Hi Ku Kö, *to`ga* Pa Kö, *tō`ŋa* l. *to`ŋa* Kö 'sådana; dylika' (ÖO 1022 a, 1023 a, A. Karsten a.a. s. 140); pl. *andær* l. *andra, ādær* l. *ādra, ār* NL, *andær* o. d. Hi Ki, *andra* o. d. ÅL (ÖO 12 a); pl. *tässa* l. *täss* NL Hi Ki (ÖO 131 a), *täss* l. *tässa* Pa (J. Thurman Pargasmålet s. 163) 'dessa'.

Adjektiven äro till följd av sin ställning i satsen jämförelsevis rätt starkt utsatta för det inflytande som den inkorporeerande satsaccenten kan ha på ändelsevokalerna. Av Vendells redogörelse i ÖO (Översikt s. XXXV ff.; jfr Freudenthal Allmogemålet i Nyl. s. 97 ff.) framgår sålunda, att slutljudande vokal kan saknas hos den starkt böjda positiven i pl. och hos den svagt böjda postiven i sg. och pl., särskilt i öNL och Ko Ho. I Pa Na Kö har den starkt böjda positiven alltid ändelse i pl., men den svagt böjda saknar varje ändelse (J. Thurman Pargasmålet s. 157 ff., ds. Nagumålet s. 121 ff., A. Karsten Kökarsmålet s. 134 ff.). Upplysande äro de exempel som Solstrand anför från Bö. Om ett svagt böjt adj. står som attribut till ett subst. som har huvudtryck, förlorar adj. sin ändelse både i sg. och i pl.: »*ni* båtin 'nya båten', *gamal* (!) hattin, *söder* bronnar 'södra broarna', *arrm* järsgålan 'de arma gårdsgårdarna' o. s. v. regelbundet.» (Sv. stav. förl. s. 38, noten fr. s. 37).

Härmed kunna jämföras de upplysningar som givas om Borgåmålet 1894: pluraländelsen *-a* i adjektivens starka dekl.

»kan godtyckligt såsom det synes, bibehållas eller bortkastas, då adj. står såsom attribut, t. ex. *tær E ma]g stør* l. *stora bjar*: där äro många stora byar. Ändelsen bibehålles däremot alltid, då adj. står såsom predikatsfyllnad, t. ex. *karana E stárka* (icke *stark*): karlarna äro starka, *båtana E nja* (icke *nj*): båtarna äro nya.» (K. A. Björkstén SLS 42, s. 246 (243). Då det starkt böjda adj. som predikatsfyllnad bibehöll den slutljudande ändelsevokalen i pl., har detta i fall av vacklan hos starkt böjda adj. i attributiv ställning kunnat bidra till att ändelsevokalen i det senare fallet stabiliserades eller analogiskt återinfördes.

En annan omständighet som i fråga om öNL, åtm. Bo, bör observeras, är att adj. på *-inn* i pl. synas vara mera utsatta för apokope än andra. Medan adj. på kons., *-i(ger)* 1. *-o(ger)* ofta ha pl. på *-a* i stark böjning, är pl. alltid apokoperad hos adj. på *-inn*, t. ex. *duvi* 'dugna', *naki* 'nakna' (med *duvi* från sg. i stället för regelrätt **duvn* o. d.). Samma förhållande råder i Ko Ho (ÖO Översikt s. XXXVII).

Denna företeelse möter oss också hos komparativerna av typen *bättre*, *högre*, där slutljudsvokalen vanligen är apokoperad (ÖO Översikt s. XXXIX; i Kö dock bibehållen vokal, jfr A. Karsten a.a. s. 137). Härmed kan jämföras att i vissa dialekter ändelsevokalen i *l-*, *n-* och *r-* avledda ord bortfaller lättare än i de flesta andra ordtyper (jfr Geijer Tilljämn. s. 51 noten 2, Levander Dalmålet I, 224 o. 226). Komparativen på *-are*, *-ari* bibehåller städse slutvokalen, vilket måhända åtminstone delvis beror på inflytande från riksspr. (jfr Hultman FB s. 142). Huruvida även själva avledningsändelsen *-are* lånats från riksspr. och undanträngt den äldre på *-ane* (Ko Ho *-an*, Kö *-an* l. *-anä*, vanl. dock *-arä*) såsom Hultman gör gällande (FB s. 155) är dock osäkert. Snarare förhåller det sig så att *-ane* urspr. hört hemma hos adv. (jfr Hultman 1. c.) — spår därav återfinnas ännu i dial., se ovan s. 22 — medan adj. regelbundet haft *-are*. Samma förhållande synes ha rått i uppsvenska mål (jfr Hesselman Sveamålen s. 21 f.).

Hos verben är pret. av I svaga konj. alltid apokoperat; på vissa håll synes det urspr. tvåstaviga pret. av II och III svaga konj. ha såväl bevarad som bortfallen slutvokal (jfr Vendell ÖO Översikt s. XLI, J. Thurman Pargasmålet s. 172, A. Karsten Kökarsmålet s. 147). Pret. är i särskilt hög grad underkastad inkorporerande accent och därmed villkorlig apokope, som lätt övergår till ovillkorligt bortfall.

Pres. ptc. användes nästan uteslutande som adverbial vid

rörelseverb. Det ändas ofta på *-andis(t)*, men även på *-andi*, *-ande* och har i det senare fallet förlorat den slutjudande vokalen i öNL och Na (Fb vacklan; G. Lundström a.a. s. 108 f., Vendell Finbymålet s. 12, Thurman Pargasmålet s. 175, Nagumålet s. 140, A. Karsten Kökarsmålet s. 149).

Mest typisk är den villkorliga apokopen hos inf. av verb. Redan Freudenthal hade lagt märke till att inf. i nyländska dial. ofta saknade det slutlj. *-a*, men han fann att »Intet annat än den talandes godtycke och större eller mindre brådskan vid meningens framsägande tyckes afgöra om ändelsen skall bibehållas eller bortfalla — — » (Allmogemålet i Nyl. s. 70 f.). Denna uppfattning framföres ännu 1907 av Vendell (ÖO Översikt § 64), trots att det rätta förhållandet hade klarlagts redan 1885 av Evert Korsström i skarpsynta randanmärkningar till Nyl. I, publicerade i Sv. Im. VI, Smärre meddelanden s. XLVII ff. Korsström framhöll att enligt hans erfarenhet inträdde bortfall av inf. *-a* i NL och Pa, då inf. i satsen efterföljdes av någon närmare bestämning eller fyllnad, men »däremot kvarstår *-a* regelbundet då inf. avslutar satsen.» (a.a. s. LI). Korsströms uppfattning godtogs av Hultman 1894. Det heter hos honom: »Fr. o. m. Pargas t. o. m. Pärnä, Liljendal och Mörskom har växlingen mellan den med ändelse försedda och den ändelselösa infinitiven, i st. f. att stå i öfverensstämmelse med den östsv. vokalapokoperingslagen — § 1, 49 — kommit att regleras af en annan princip: den förra användes i relativt starktonig ställning i satsen, den senare i relativt svagtonig. Sannolikt förhåller det sig härmed så, att denna senare växling, ljudlagsenlig hos de kortstafviga verben (enl. § 1, 49), från dem på analogisk väg öfverförts till de långstafviga (som genomgående hade förlorat infinitivändelsen). En inskränkning lider nämnda princip så till vida, att infinitiven ej blott under svag satsaksent, utan ock framför enklitiska ord är ändelselös. Detta kunde bero på en ytterligare analogisk förskjutning, betingad af att verbet i det ena fallet så väl som i det andra stod i intimt sammanhang med ett följande bestämningsord. Afvikelser från de angifna normerna äro emellertid icke sällsynta. Särskildt vinner den längre infinitivformen i mellersta Nyland alt mera terräng på den kortares bekostnad — något hvartill det hsv. inflytandet helt säkert utgör den förnämsta orsaken.» (FB s. 262 f.). Hultmans skildring av förhållandena gäller i huvudsak ännu i denna dag. Avvikelserna från regeln bestå emellertid icke blott i att den fulla inf. kan användas i trycksvag ställning, vilket är sällsynt, utan även i att den kortare formen kan förekomma i tryckstark ställning framför paus l.d. I sistnämnda fall behåller dock inf. i regel

sin ändelse. I östligaste NL (Py St Lt) äro dock både långstaviga och kortstaviga inf. oftast apokoperade även i sådan ställning. I Na Ko Ho Iö äro långstaviga inf. alltid apokoperade, kortstaviga däremot endast villkorligt (i trycksvag ställning eller framför ett enklitiskt ord).

Beträffande ÅL uppger Hultman att både långstaviga och urspr. kortstaviga inf. uppträda omväxlande med ändelse och utan sådan. Närmare uppgifter om sättet för denna växling säger han sig icke kunna meddela (FB s. 254 f.). I detta avseende ger Solstrand besked. På tal om de på grund av apokope enstaviga inf. säger han: »— — — dessa [äro] i Ål. — HI i ojämförligt övervägande grad svagtrycksformer (tryckstarka blott vid några få fall av enklis) och förekomma aldrig ffr paus — — —» (Sv. stav. förl. s. 37; se särskilt noten s. 37 f.). Förhållandet är alltså i stort sett detsamma som i öÅB och större delen av NL.

Då det gäller att förklara dessa förhållanden opererar Hultman med dubbla analogiska förskjutningar, som icke äro särskilt sannolika. En mycket enklare förklaring ernås, om man utgår från att en tryckstark, fristående inf., vare sig långstavig eller kortstavig, icke apokoperas, men att en inf. i upptakt eller i ställning framför ett därmed nära förbundet, jämförelsevis trycksvagt ord förlorar sin ändelse oberoende av om stamstavelsen är lång eller kort.

Slutresultatet beträffande NL ÅB ÅL blir, att apokopen i växlande omfattning är ovillkorlig i vÅB (Na Ko Ho Iö) och i öNL; i Pa Fb råder vacklan; för övrigt är apokopen villkorlig, d. v. s. beroende av ordens ställning i satssammanhanget.

Hur gammal är apokopen? Vi kunna ej vänta oss att finna alltför många bevis i urkunderna för bortfallet av oskyddade ändelsevokaler, ty skriftspråkets karaktär av riksspråk var ägnad att förhindra förekomsten av dylika dialektala drag. Å andra sidan hade skriftspråket icke på långt när den stadga, att provinsialismer icke alls skulle ha kunnat smyga sig in i olika sammanhang. Vi den genomgång av de finländska originaldokumenten i Hausens Finlands medeltidsurkunder och av Jöns Buddes egenhändiga skrifter (Hultmans utgåva) har jag sålunda funnit ett antal skrivningar, som tyda på förekomsten av apokope.

Substantiv: *härbärgh*, omkr. 1455 (FMU IV, 91), *uppehåld* Nådendal 1465 o. 1466 (FMU IV, 238 o. 280; jfr *uppehälde* Nådendal 1466, FMU IV, 280), *ärendh* Nådendals kloster 1489 (FMU V, 230), *häredszhöffding döm* och *häre-*

döm o. d. (7 ggr) Åbo 1504 (FMU VI, 300 f.), *frelss* 'frälse' Nådendal 1517 (FMU VII, 447), *tidendh* JB 197: 36, *bylät* JB 160:18, 160:20, 198:42 (*byläte*, *belätte*, *bylete* ib. 160; jfr Kock Sv. ljudhist. V, 132), *ärendh* JB 203:38, 206:11, 206:31, 212:2, 216:23, *hoyandh* JB 208:40. Omvänd skrivning: *eth lwwfte* 'loft', *eth stalle* 'stall' Nådendal 1512 (FMU VII, 217).

Adjektiv: *myna bruna fodhrat kiortil* (obj.), *myn rödha fodrath kiortil* (obj.) Mietois 1451 (FMU IV, 9), *dömpde jak for:na raar staduk ok fasta* Asikkala 1466 (FMU IV, 279), *jak hafuer inghen närmer ärfwinge* Nådendal 1472 (FMU IV, 380), *the fatig faderlöös barna* Åbo 1507 (FMU VI, 469), *nw har jac waret wisar än tilforende* Nådendal 1511 (FMU VII, 144), *the forbannat askan* JB 154:36.

Adverb: *lengh* 'länge' Veckelax omkr. 1450? (FMU VIII, 403), *enkt* 'icke' Nådendal 1496 (FMU VI, 47), *heem* 'hemma' Borgå 1521 (FMU VIII, 53).

Verb: pret. *tillegnath och skøtte* Ingå 1462 (FMU IV, 187), *wist* 'visste' Ingå 1479 (FMU IV, 506), *anammat* 'anammade' Viborg 1482 (FMU V, 44), *ranzakade och vitnad* Ingå 1501 (FMU VI, 199), *ranssakat ok äpter soro* Raseborgs län 1503 (FMU VI, 278), *clagha* 'klagade' Lojo 1508 (FMU VI, 534), *wor* 'voro' Kronoborg 1508 (FMU VI, 559), *tackadh* Åbo 1511 (FMU VII, 139); inf. *sendh mik* 'sända mig' Åbo 1507 (FMU VI, 512), *biwdh* 'bjuda' Åbo 1517 (FMU VII, 458).

Slutligen kunna anföras exempel som *Anders skrädär af Kimito* Sagu omkr. 1410 (FMU II, 100), *landzins domar*, o. d. Åland 1431 (FMU III, 2, 3, 5, 8, 19), *borghar j Abo* Åbo 1436 (FMU III, 99). Dessa och liknande fall av vokalförlust förekomma flerstädes i fsv., se Kock Sv. ljudhist. V. 132 ff.

Om vi bortse från orden på *-are* — som kunna förklaras på annat sätt — visa de anförda exemplen, att apokopen gjort sig gällande i Finland senast efter 1450. Någon lokalisering av de dialekter, som representeras i urkundsmaterialet, kan icke göras, då skrivarna äro okända. Intressant är emellertid att ovillkorlig apokope av substantiv kunnat iakttagas endast i urkunder från Åbo och Nådendal.

Till slut uppställer sig frågan, vad apokopen beror på och vad orsaken är till att den icke verkat i vNL öÅB ÅL. Medan Hesselman menar att den villkorliga apokopen i de uppsv. bygderna snarast vore en utlöpare av den ovillkorliga apoko-

pen, finner Geijer det tvärtom möjligt att den villkorliga apokopen utgör ett begynnelsestadium vid uppkomsten av ovillkorlig apokope (Tilljämn. s. 66 f.; jfr s. 50 ff.). Den geografiska situationen talar för detta antagande: villkorlig apokope på Gotland, i Uppland, Västmanland, Dalarna och Hälsingland ävensom på Åland, i Åboland och Nyland, ovillkorlig apokope i Jämtland, Västerbotten, Österbotten, Estland, på Öland och i Värmland. som Geijer framhåller är det ofta så att språkliga tendenser liksom skärpas ju längre bort man kommer från utbredningscentrum. Detta är dock knappast i och för sig tillräcklig förklaring till fenomenet. »Utöver de faktorer, vilka kunna föranleda elision av ändelsevokaler ock av »bindevokaler» i vissa ymnigare eller mindre ymniga fall av sammanhängande ordfogning, kan man vänta, att någon särskild faktor värvat med i utvecklingen, då apokopen uppträder som ovillkorlig ock som förbunden med cirkumflektion. Denna faktor torde ha utgjorts av en i dialekten värksam tendens till ändelseförsvagning även utanför kretsen av de fall, där satssammanhanget betingade elision. den härav oberoende, ovillkorliga apokopen är förbunden med tillbakadragning av akcenten.» (Tilljämn. s. 67). Tidigare ha andra forskare betonat accenttillbakadragningens betydelse för uppkomsten av ovillkorlig apokope genom att antaga, att ett *ä*- eller *e*-målsstadium föregått det slutliga bortfallet (se Geijer loc. cit., not 1, Hugo Pipping Inledn. till de nord. språkens ljudlära s. 62).

I fråga om de finl. sv. dialekterna falla två omständigheter i ögonen. För det första synes det vara ett faktum, att någon vokalförsvagning i ändelser icke ägt rum i finl. sv. Ändelsevokalerna *a* och *o*, *u* äro i de fall då de kvarstå överallt oförsvagade i urspr. gravaccentuerade ord. Man kan härvidlag jämföra dem med tröndermålen, vilka kunna bevara *a* som sådant i ändelser, men apokopera oskyddade ändelsevokaler (Geijer a.a. s. 67, not 1).

Den andra anmärkningsvärda omständigheten är, att ovillkorlig apokope hör hemma i öNL vÅB SK ÖB (liksom även i EL), där i nutida mål endast akut accentuering är rådande även i urspr. tvåstaviga ord, medan endast villkorlig apokope förekommer i vNL öÅB ÅL, där urspr. två- och flerstaviga ord vid tiden för apokoperingen säkerligen överallt haft grav accent. Sådan accentuering är ännu fullt regelbunden i vNL (från Db i öster), och spår därav har jag funnit i Hi Jo Ha Ec. Det förefaller tydligt att den ovillkorliga apokopen i finl. sv. (och estl. sv.) sammanhänger med övergången till uteslutande akut accentuering, vilken under sådana omständigheter bör ha försiggått senast under förra hälften av 1400-talet.

FÖRKORTNINGAR.

Ortnamnsförkortningarna äro desamma som hos Wessman Samling av ord ur östsvenska folkmål (I, s. IX f.) med följande undantag: EL = Estland, de estl.sv.målen, NL = Nyland, de nyländska målen, SK = Satakunda etc, ÅB = Åboland etc, ÅL = Åland etc, ÖB = Österbotten etc, Kb = Karleby (f.d. Gamlakarleby landskommun), Kh = Korsholm (f.d. Mustasaari), Kr = Kronoby, Je = Jeppo, Sv = Solv, Tk = Tjock (f.d. Kristinestads landskommun).

Förkortningar av några boktitlar: FB = Finländska bidrag till svensk språk- och folklifsforskning; Hellquist SEO² = Hellquist Svensk etymologisk ordbok, 2. uppl; Hultman ES II = Hultman Efterlämnade skrifter II; Hultman ÖD = Hultman de östsvenska dialekterna (i FB, s. 11 3 ff.); Nyl. I = Nyland. Samlingar utgifna af Nyländska afdelningen. I, Samlingar af ord ur nyländska allmogemålet, ordnade af H. Vendell; SO I o. II = Wessman Samling av ord ur östsvenska folkmål I o. II; Vendell PPOb. = Vendell Ordbok öfver Pedersöre-Purmo-målet; Wessman Lab. vok. I = Wessman de finlandsvenska dialekternas labiala vokaler I (Folkmålsstudier IV); ÖO = Vendell Ordbok över de östsvenska dialekterna.

Materialet till ovanstående uppsats har hämtats dels ur tryckta källor, dels ur otryckta samlingar i Svenska Litteratursällskapets Folkkultursarkiv och Folkmålskommissionens arkiv. Upptecknarnas namnchiffer ha anförts inom parentes efter ordbeläggen enligt följande: A A = Alfons Andersson, saml. från Esse, A E = Alvar Enberg, Korsnäs, AF = Anton Finne, Pedersöre, BE = Birgit Eriksson, Tenala, BM = Börje Mårtenson, Liljendal, EH = Eskil Hummelstedt, Närpes, ES = Einar Strandberg, Sastmola-Sideby-Lappfjärd-Närpes, GL-S = Gustav Lill-Smeds, Strömfors, HK = Henrik Kullberg, Strömfors, HR = Hugo Renlund, Borgå, JT = J. Thurman, Pargas, KB = K. A. Björksten, Borgå, KP = K. P. Pettersson, Nagu, OA = Olav Ahlbäck, alla delar av Svenska Finland, RL = Ruth Lindström, Karis, SA = Sven Andersson, Vårdö-Sund, VS = Väinö Solstrand, Kimito, VW = V. E. V. Wessman, Sibbo.
